

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ સમિતિ

અધ્યક્ષ

કે.કસ્તુરીરંગન, ભૂતપૂર્વ અધ્યક્ષ, ઈસરો, બંગલુરુ

સભ્યો

ક. વસુધા કામત, ભૂતપૂર્વ કુલપતિ, SNDT વોમેન્સ વિશ્વવિદ્યાલય , મુંબઈ

ખ. મંજુલ ભાર્ગવ,આર બ્રાન્ડોન ફેડ પ્રોફેસર ઓફ મેથેમેટિક્સ, પ્રિન્સટન યુનિવર્સિટી, યુ.એસ.એ

ગ. રામ શંકર કુરિલ, ભૂતપૂર્વ સ્થાપક કુલપતિ, બાબા સાહેબ આંબેડકર સામાજિક વિજ્ઞાન વિશ્વવિદ્યાલય, મધ્ય પ્રદેશ

ઘ. ટી.વી.કેટ્ટીમની, કુલપતિ, ઇન્દિરા ગાંધી રાષ્ટ્રીય આદિવાસી વિશ્વવિદ્યાલય, અમરકંટક, મધ્ય પ્રદેશ

ચ.કૃષ્ણ મોહન ત્રીપાઠી , નિયામક માધ્યમિક શિક્ષણ અને ઉત્તર પ્રદેશ ઉચ્ચશાળા તેમજ માધ્યમવર્તી પરીક્ષા સમિતિ ના ભૂતપૂર્વ અધ્યક્ષ , ઉત્તર પ્રદેશ

છ.મઝહર આસિફ, પ્રાધ્યાપક, પરિયન અને મધ્ય એશિયા અભ્યાસ કેન્દ્ર, ભાષાશાળા, સાહિત્ય અને સાંસ્કૃતિક અભ્યાસ, જ્વાહરલાલ નહેરુ વિશ્વવિદ્યાલય

જ. એમ કે શ્રીધર, ભૂતપૂર્વ સભ્ય સચિવ, કર્ણાટક નોલેજ કમિશન, બંગલુરુ, કર્ણાટક

સચિવ

ઝ. શકીલા ટી. શમ્સુ, ખાસ ફરજ પર અધિકારી (રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ),ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ , માનવીય સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય, ભારત સરકાર,નવી દિલ્લી

આલેખ સમિતિના સભ્યો

ક. મંજુલ ભાર્ગવ,આર બ્રાન્ડોન ફેડ પ્રોફેસર ઓફ મેથેમેટિક્સ, પ્રિન્સટન યુનિવર્સિટી, યુ.એસ.એ

ખ. કે.રામચંદ્રન, સલાહકાર, રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોજન અને વહીવટ સંસ્થા, નવી દિલ્લી

ગ. અનુરાગ બેહર, મુખ્ય સંચાલક અધિકારી, અઝીમ પ્રેમજી ફોઉન્ડેશન તેમજ કુલપતિ, અઝીમ પ્રેમજી વિશ્વવિદ્યાલય, બેંગલુરુ

ઘ. લીના ચંદ્રન વાડીઆ, નિરીક્ષક સંશોધન સંસ્થા,મુંબઈ

દ્રષ્ટિકોણ

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ ૨૦૧૯ કલ્પના કરે છે એક ભારત કેન્દ્રિત શિક્ષણ વ્યવસ્થા જે પ્રત્યક્ષ રીતે આપણા દેશને ઉચ્ચ કક્ષાનું શિક્ષણ આપીને કાયમી ધોરણે એક ન્યાયસંગત અને ગતિશીલ જ્ઞાન સમાજ માં પરિવર્તિત કરે.

નીતિ અવલોકન - મુખ્ય મુદ્દા

I. શાળાકીય શિક્ષણ

- ક. પ્રારંભિક બાળપણ શિક્ષણ: આ નીતિ બાળપણના પ્રારંભિક વર્ષોના મહત્વ પર ભાર આપે છે અને ગુણવત્તા ભરી પ્રાથમિક સંભાળ અને શિક્ષણ ૩-૬ વર્ષના બધા બાળકોને ૨૦૨૫ સુધીમાં મળે તેવો ધ્યેય ધરખમ રોકાણ અને નવા પગલાંઓ દ્વારા રાખે છે.
- ખ. મૂળભૂત અક્ષરજ્ઞાન અને આંકડાક્રિયા જ્ઞાન: ધોરણ ૧ થી ૫ દરમિયાન ભાષાકીય અને આંકડાકીય સાક્ષરતા પર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવશે. નીતિ નો હેતુ દરેક વિદ્યાર્થીની ૫માં ધોરણ સુધી અને ત્યાર પછી મૂળભૂત પ્રાથમિક અક્ષર જ્ઞાન અને આંકડાકીય જ્ઞાન ૨૦૨૫ સુધી સુદૃઢ કરવાનો છે.
- ગ. અભ્યાસક્રમ અને અધ્યાપન: મગજ વિકાસ અને શિક્ષણના સિદ્ધાંતોના આધારે શાળા શિક્ષણ માટેનો એક નવી વિકાસ યોગ્ય અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણશાસ્ત્રીય માળખું ૫+૩+૩+૪ આલેખન પર આધારિત છે. વિજ્ઞાન, સમાજ વિજ્ઞાન, કલા, ભાષાઓ, રમતો, ગણિતમાં બધા વિષયો પર સમાન ભાર મૂકવામાં આવશે શાળામાં વ્યવસાયિક અને શૈક્ષણિક ધોરણો એકીકરણ સાથે.
- ઘ. સાર્વત્રિક પહોંચ: આ નીતિનો હેતુ ૨૦૩૦ સુધીમાં વિવિધ શાળાઓમાં શિક્ષણ માટે ૧૦૦% કુલ નોંધણી ગુણોત્તર પ્રાપ્ત કરવાનો છે.
- ચ. સમાન અને સર્વત્ર શિક્ષણ: આ નીતિમાં જન્મ અથવા પૃષ્ઠભૂમિની સંજોગોને કારણે શીખવાની અને આગળ વધવાની કોઈ તક ગુમાવવી ના પડે તે માટેના ખાતરીપૂર્વક ના પગલાં માટે ઘણી સમર્પિત છે. આના પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા માટે વિશેષ શિક્ષણ ક્ષેત્ર બનાવવામાં આવશે.
- છ. શિક્ષકો: શિક્ષકોને મજબૂત, પારદર્શક પ્રક્રિયાઓ દ્વારા ભરતી કરવામાં આવશે, બઢતી યોગ્યતાને આધારે તેમજ વિવિધ સ્ત્રોતો ધ્વારા સમયાંતરે કરાયેલા મૂલ્યાંકન આધારે થશે અને શૈક્ષણિક સંચાલક અથવા શિક્ષક અધ્યાપક બનવામાટેના પ્રગતિશીલ માર્ગ ઉપલબ્ધ થશે.
- જ. શાળાકીય સંચાલન: શાળાઓને શાળા સંકુલ (૧૦-૨૦ જાહેર શાળાઓ ના જૂથ) માં ગોઠવવામાં આવશે - આ શાસન અને વહીવટની મૂળભૂત એકમ હશે જે તમામ સંસાધનોની ઉપલબ્ધતા - માળખું, શૈક્ષણિક (દા.ત. પુસ્તકાલયો) અને લોકો (દા.ત. કલા અને સંગીત શિક્ષકો) - એક મજબૂત વ્યાવસાયિક શિક્ષક સમુદાય સાથે.
- ઝ. શાળાઓનું નિયમન: હિતોના સંઘર્ષને ને ટાળવા માટે શાળાઓના નિયમન અને કામગીરી અલગ સંસ્થાઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે. નીતિ નિર્માણ, નિયમન, કામગીરી અને શૈક્ષણિક બાબતો માટે સ્પષ્ટ, અલગ તંત્ર વ્યવસ્થા હશે.

II. ઉચ્ચ શિક્ષણ

ક. નવું માળખું: ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે નવી દ્રષ્ટિ અને માળખાની ની વિશાળ, સસ્તોત, ગતિશીલ વિવિધ-શિષ્યવૃત્તિ સંસ્થાઓ સાથે કલ્પના કરવામાં આવી છે. હાલની ૮૦૦ યુનિવર્સિટીઓ અને ૪૦,૦૦૦ કોલેજો લગભગ ૧૫,૦૦૦ ઉત્તમ સંસ્થાઓમાં એકીકૃત કરવામાં આવશે.

ખ. ઉદાર શિક્ષણ: વિજ્ઞાન, આર્ટ્સ, માનવતા, ગણિતશાસ્ત્ર અને વ્યવસાયી ક્ષેત્રોમાં એકીકૃત, બહોળા સંપર્ક માટે અંડરગ્રેજ્યુએટ સ્તર પર વ્યાપક આધારિત ઉદાર કલા શિક્ષણ. આમાં કાલ્પનિક અને લવચીક અભ્યાસક્રમની રચનાઓ, અભ્યાસના સર્જનાત્મક સંયોજનો, વ્યાવસાયિક શિક્ષણનું સંકલન અને બહુવિધ પ્રવેશ અને ગમન બિંદુ હશે.

ગ. સંચાલન : સંસ્થાકીય શાસન સ્વાયત્તતા - શૈક્ષણિક, વહીવટી અને નાણાકીય પર આધારિત હશે. દરેક ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થા સ્વતંત્ર બોર્ડ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે.

ઘ. નિયમન: નાણાકીય સંભાવના અને જાહેર-ભાવનાત્મકતાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે નિયમન 'હળવા પરંતુ યુસ્ત' હશે - માનક વ્યવસ્થા, ભંડોળ, માન્યતા અને નિયમન સ્વતંત્ર સંસ્થાઓ દ્વારા હિતોના સંઘર્ષને દૂર કરવા માટે હાથ ધરવામાં આવશે.

III. શિક્ષક શિક્ષણ

શિક્ષક તૈયારી કાર્યક્રમો સખત હશે અને ગતિશીલ, બહુ શિસ્ત ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં યોજાશે. ૪-વર્ષ સંકલિત સ્ટેજ-વિશિષ્ટ, બહુ-શિસ્ત સંસ્થાઓમાં ઓફર કરેલ વિષય-વિશેષ સ્નાતક શિક્ષક શિક્ષક બનવાની મુખ્ય રીત છે. સબસ્ટાન્ડર્ડ અને ડિસફંક્શનલ શિક્ષક શિક્ષણ સંસ્થાઓ બંધ થઈ જશે.

IV. વ્યવસાયિક શિક્ષણ

તમામ વ્યવસાયિક શિક્ષણ ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રણાલીનો અભિન્ન ભાગ બનશે. એકલા તકનીકી વિશ્વવિદ્યાલયો, આરોગ્ય વિજ્ઞાન વિશ્વવિદ્યાલયો, કાનૂની અને કૃષિ વિશ્વવિદ્યાલયો, અથવા અન્ય ક્ષેત્રોમાં સંસ્થાઓ બંધ થઈ જશે.

V. વ્યાવસાયિક શિક્ષણ

આ તમામ શિક્ષણનો એક અભિન્ન ભાગ બનશે - આ નીતિનો હેતુ ૨૦૨૫ સુધીમાં ઓછામાં ઓછા ૫૦% તમામ વિદ્યાર્થીઓને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ આપવાનો છે.

VI. રાષ્ટ્રીય સંશોધન સંસ્થા

સમગ્ર દેશમાં સંશોધન અને નવીનતાને ઉત્પન્ન કરવા અને વિસ્તૃત કરવા માટે એક નવા એકમની સ્થાપના કરવામાં આવશે.

VII. શિક્ષણ માં પ્રૌદ્યોગિક પ્રક્રિયા પદ્ધતિ

આ નીતિનું લક્ષ્ય વર્ગના કાર્યવાહીમાં સુધારો કરવા, શિક્ષક વ્યાવસાયિક વિકાસને ટેકો આપવા, વંચિત જૂથો માટે શૈક્ષણિક એક્સેસ વધારવા અને શૈક્ષણિક આયોજન, વહીવટ અને સંચાલનને સુવ્યવસ્થિત કરવા માટે શિક્ષણના તમામ સ્તરોમાં યોગ્ય રીતે તકનીકી સંકલન કરવાનો છે.

VIII. પુખ્ત શિક્ષણ

આ નીતિનો હેતુ ૨૦૩૦ સુધી ૧૦૦% યુવાન અને પુખ્ત સાક્ષરતા પ્રાપ્ત કરવાનો છે.

IX. ભારતીય ભાષાઓનો પ્રચાર

આ નીતિ તમામ ભારતીય ભાષાઓના સંરક્ષણ, વિકાસ અને પ્રસાર ને સુનિશ્ચિત કરશે.

X. નાણાકીય શિક્ષણ

જાહેર શિક્ષણને વિસ્તૃત અને મહત્ત્વ આપવા માટે નોંધપાત્ર જાહેર રોકાણ કરશે.

XI. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોગ

વડા પ્રધાનની આગેવાની હેઠળ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોગ અથવા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ કમિશનની રચના કરવામાં આવશે - જેઓ ભારતમાં શિક્ષણના દ્રષ્ટિકોણના રક્ષક બનશે.

નીતિ વિગત - મુખ્ય મુદ્દા

શાળા શિક્ષણ

૧. પ્રારંભિક બાળ સંભાળ અને શિક્ષણને મજબૂત બનાવવું

ઉદ્દેશ: ૩-૬ વર્ષની વયના દરેક બાળકને ૨૦૨૫ સુધીમાં મફત, સલામત, ઉચ્ચ ગુણવત્તા, વિકાસશીલ યોગ્ય સંભાળ અને શિક્ષણ મેળવી શકે.

આ નીતિ પ્રારંભિક બાળ શિક્ષણ ના મહત્વ અને ફાયદા વ્યક્તિ ને સતત મળતા રહે તેના ઉપર ભાર મૂકે છે.

ક. પ્રારંભિક બાળ શિક્ષણ માટે સુવિધાઓનો નોંધપાત્ર વિસ્તરણ અને મજબૂતાઈ સ્થાનિક જરૂરિયાતો, ભૂગોળ અને હાલ ના માળખા પર એક બહુવિધ વલણ ધરાવતી અભિગમ દ્વારા થશે .

ખ. ખાસ કરીને સામાજિક-આર્થિક રીતે પછાત જિલ્લા/સ્થાનો પર ખાસ ધ્યાન અને પ્રાથમિકતા આપવામાં આવશે. ગુણવત્તા અને પરિણામોની યોગ્ય દેખરેખ માટે પ્રક્રિયાઓની સ્થાપના કરવામાં આવશે.

ગ. પ્રારંભિક બાળ શિક્ષણ માટેના અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણશાસ્ત્રના માળખાં, બંને શિક્ષકો અને માતા-પિતા માટે વિકસાવવામાં આવશે. આ માળખામાં ૦-૩ વર્ષની ઉંમરના માટે યોગ્ય જ્ઞાન વર્ધન અને ૩-૮ વર્ષના વયના માટે શૈક્ષણિક દિશાનિર્દેશ શામેલ હશે.

ઘ. અભ્યાસુ કેન્દ્રિત વાતાવરણ ની રચના ઉચ્ચ ગુણવત્તા વાળા શિક્ષકોની વ્યવસાયિક કેળવણી હાથ ધરવામાં આવશે જેથી પ્રાથમિક બાલ વિકાસ અવસ્થા લક્ષી તાલીમ, કેળવણી અને સાતત્યપૂર્ણ વ્યવસાયિકકેન્દ્રીય વિકાસ અને કારકિર્દી માપન થઈ શકે.

ચ. પ્રારંભિક બાળપણ શિક્ષણના તમામ પાસાંઓ શિક્ષણ મંત્રાલયના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવશે (કારણ કે હાલના માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયનું નામ બદલાશે), બાકીની શાળા શિક્ષણ સાથે પ્રારંભિક બાળપણ શિક્ષણને અસરકારક રીતે જોડાશે -૨૦૧૯ માં શિક્ષણ, મહિલા અને બાળ વિકાસ, આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયો દ્વારા એક સંક્રમણ યોજના સંયુક્ત રીતે નક્કી કરવામાં આવશે.

છ. અનુસરણની ખાતરી માટે તમામ પૂર્વ-શાળાકીય શિક્ષણ (ખાનગી, જાહેર અને પરોપકારી) આવરી લેવા માટે અસરકારક ગુણવત્તા નિયમન અથવા માનદ પ્રણાલીની સ્થાપના કરવામાં આવશે.

જ. માતા-પિતા સક્રિયપણે તેમના બાળકોની શીખવાની આવશ્યકતાઓને સમર્થન આપવા માટે માહિતીના પ્રસારની મોટા પ્રમાણમાં હિમાયત અને માહિતીના વ્યાપક ધોરણે હિસ્સેદારો દ્વારા માંગ કરવામાં આવશે.

ઝ. શિક્ષણના અધિકાર અધિનિયમ ૨૦૦૯ ને ૩-૬ વર્ષની ઉંમરના માટે મફત અને ફરજિયાત ગુણવત્તા શિક્ષણની ઉપલબ્ધતા ખાતરી આપવા માટે વિસ્તૃત કરવામાં આવશે.

૨. તમામ બાળકોમાં મૂળભૂત સાક્ષરતા અને સંખ્યાત્મકતા નું ધ્યાન રાખવું

ઉદ્દેશ: ૨૦૨૫ સુધીમાં, ધોરણ ૫ અને તેનાથી વધુના દરેક વિદ્યાર્થીએ મૂળભૂત સાક્ષરતા અને સંખ્યાત્મકતા પ્રાપ્ત કરી છે.

આ નીતિ પ્રારંભિક ભાષા અને ગણિતના સંદર્ભમાં અભ્યાસની તીવ્ર કટોકટીને માન્ય રાખે છે અને તેને ઉચ્ચતમ અગ્રતા આપે છે.

ક. પોષણ અને શિક્ષણ અભિન્ન રીતે સંકલિત છે. મધ્યાહન ભોજનનો કાર્યક્રમ વિસ્તૃત કરવામાં આવશે - પૌષ્ટિક નાસ્તો અને મધ્યાહન ભોજન બંને પૂર્વ પ્રાથમિક અને પ્રાથમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને પૂરા પાડવામાં આવશે. આ કાર્યક્રમ પરના ખર્ચને ખાદ્ય ખર્ચ અને કુગાવો સાથે જોડવામાં આવશે, જેથી પીરસવામાં આવનારા ખોરાકની ગુણવત્તા સુનિશ્ચિત કરી શકાય.

ખ. અનુકૂળ મૂલ્યાંકનની મજબૂત વ્યવસ્થા અને ગુણવત્તાની સામગ્રીની પ્રાપ્યતા સાથે ધોરણ ૧-૫ માં પાયાના સાક્ષરતા અને આંકડાકીયતા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવશે. રાષ્ટ્રીય શિક્ષકના પોર્ટલ પર ભાષા અને ગણિતના સંસાધનોનો રાષ્ટ્રીય ભંડાર ઉપલબ્ધ થશે.

ગ. શિક્ષકોને મદદ કરવા માટે તકનીકી હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવશે, અને વાંચન અને સંચારની સંસ્કૃતિને વિકસાવવા માટે જાહેર અને શાળાના પુસ્તકાલયો વિસ્તૃત કરવામાં આવશે.

ઘ. ધોરણ ૧ ના બધા વિદ્યાર્થીઓ ત્રણ મહિના સુધી શાળા પ્રશિક્ષણ તાલીમ લેશે.

ચ. પ્રારંભિક સાક્ષરતા અને આંકડાકીયતા પર નવીનતમ ભાર મૂકવા માટે શિક્ષકોના અભ્યાસક્રમની ફરીથી રચના કરવામાં આવશે.

છ. રાષ્ટ્રીય ટ્યુટર પ્રોગ્રામ (પીઅર ટ્યુટરનો સમાવેશ થાય છે) અને રેમેડિયલ ઇન્સ્ટ્રક્શનકલ એઇડ્સ પ્રોગ્રામ (સમાજ માંથી માર્ગદર્શકો ખેંચવા માટે રજુ કરવામાં આવશે).

જ. દરેક શાળાના સ્તર પર ૩૦:૧ વિદ્યાર્થી-શિક્ષક ગુણોત્તરની ખાતરી કરવામાં આવશે.

ઝ. સામાજિક કાર્યકરો અને સલાહકારો તમામ બાળકોની જાળવણી અને માનસિક સ્વાસ્થ્યને સુનિશ્ચિત કરવામાં મદદ કરશે, પાયાના સહભાગીતા અને સ્થાનિક સમુદાય અને સ્થાનિક સ્વયંસેવકોની ગતિશીલતાને પ્રાથમિક શિક્ષણ અને આંકડાકીયતા સાથે મળતા નીતિ લક્ષ્યોને પહોંચી વળવા સુનિશ્ચિત કરવામાં આવશે.

૩.તમામ સ્તરે શિક્ષણમાં સાર્વત્રિક પ્રવેશ અને જાળવણીની ખાતરી કરવી

ઉદ્દેશ: ૨૦૩૦ સુધી ૩-૧૮ વર્ષની વય જૂથના તમામ બાળકો માટે મફત અને ફરજિયાત ગુણવત્તાપૂર્ણ શાળા શિક્ષણમાં પ્રવેશ અને ભાગીદારી મેળવી શકે.

નોંધણીમાં પ્રગતિની નોંધ કરતી વખતે, નીતિ શાળાને બાળકોને જાળવી રાખવામાં આપણી અક્ષમતા પર ચિંતા વ્યક્ત કરે છે.

ક. ૨૦૩૦ સુધીમાં માધ્યમિક શાળા દ્વારા બાલમંદિરમાં ૧૦૦% કુલ નોંધણી ગુણોત્તર વિવિધ પગલાં દ્વારા મેળવવો જોઈએ.

ખ. પ્રવેશ અવરોધો ને નિવારવા વધારે પ્રવેશ પ્રવર્તમાન શાળાઓમાં આપવામાં આવશે અવ્યવસ્થિત/ અવિકસિત જગ્યાઓએ નવી સુવિધા વિકસાવવા શાળાકીય સુયોજનના આધારે પરિવહન અને છાત્રાલયની સુવિધા દરેક બાળકોની સુરક્ષા સાથે ખાસ કરીને છોકરીઓ ની સલામતી સાથે વિકસાવવામાં આવશે.

ગ. તમામ બાળકોની સહભાગિતા અને અભ્યાસ ની ખાતરી, નોંધાયેલા બાળકોની ટ્રેકિંગ હાજરી અને શીખવાના પરિણામો દ્વારા, શિક્ષકો, સામાજિક કાર્યકરો અને સલાહકારો દ્વારા શાળા છોડી દીધાં અને શાળા બહારના બાળકોને શોધીને, અને લાંબા ગાળાના શાળા-બહારના કિશોરો માટેના કાર્યક્રમો દ્વારા ખાતરી કરવામાં આવશે. ઔપચારિક અને બિન-ઔપચારિક રીતોને શામેલ કરવાના અનેક માર્ગો, ખુલ્લા અને અંતર શાળા અને તકનીકી સ્તર ને મજબૂત બનાવવા સાથે ઉપલબ્ધ રહેશે.

ઘ. સ્વાસ્થ્ય સમસ્યાઓના લીધે વિદ્યાર્થીઓ શાળામાં હાજરી આપવા માટે અસમર્થ હોવાના કિસ્સામાં, શાળામાં પાછા ફરવાનું શક્ય તેટલું જલદી શાળાઓમાં કામ કરતા આરોગ્ય કર્મચારીઓને ભરતી, વિદ્યાર્થીઓ, માતા-પિતા અને સમુદાયમાં મોટાભાગના જાગરૂકતા ઉત્પન્ન કરવી, અને તેમને જોડવું યોગ્ય આરોગ્ય સેવાઓ માટે.

ચ. શિક્ષણના અધિકાર અધિનિયમની આવશ્યકતાઓને નોંધપાત્ર રીતે ઓછી પ્રતિબંધરૂપ કરવામાં આવશે, જ્યારે સલામતી (ભૌતિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક), પહોંચ અને સમાવેશ, શાળાઓની બિન-નફાકારક પ્રકૃતિ અને શિક્ષણના પરિણામો માટે ન્યૂનતમ ધોરણોને સુનિશ્ચિત કરવામાં આવશે. આ સ્થાનિક ફેરફારો અને વૈકલ્પિક સ્વરૂપ માટે પરવાનગી આપે છે, જ્યારે સરકારી અને બિન-સરકારી સંસ્થાઓ માટે શાળા શરૂ કરવાનું સરળ બનાવે છે.

છ. બાલમંદિર થી ધોરણ ૧૨ સુધી મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણની ઉપલબ્ધતાને ખાતરી આપવા માટે શિક્ષણનો અધિકાર કાયદો વિસ્તૃત કરવામાં આવશે.

૪. શાળા શિક્ષણ માટે નવું અભ્યાસક્રમ અને શૈક્ષણિક શિક્ષણ

ઉદ્દેશ: ૨૦૨૨ સુધીમાં અભ્યાસક્રમ અને અધ્યાપનને ગોખાણપટિયું શિક્ષણ ઘટાડવા માટે અને તેના બદલે સાકલ્યવાદી વિકાસ અને ક્રાંતિકારી વિચારસરણી, રચનાત્મકતા, વૈજ્ઞાનિક અભિગમ, સંચાર, સહયોગ, બહુભાષીવાદ, સમસ્યાનું નિરાકરણ, નીતિશાસ્ત્ર, સામાજિક જવાબદારી અને ડિજિટલ સાક્ષરતા જેવા ૨૧મી સદી કૌશલ્ય ને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે રૂપાંતરિત કરવામાં આવે છે.

શાળાના શિક્ષણના અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણશાસ્ત્રના માળખાને તેના વિકાસના જુદા જુદા તબક્કામાં વિકાસશીલ જરૂરિયાતો અને શીખનારાઓની રુચિઓ માટે જવાબદાર અને સુસંગત બનાવવા માટે ફરીથી ઘડવામાં આવશે.

ક. અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણશાસ્ત્રના માળખા અને શાળા શિક્ષણ માટે અભ્યાસક્રમનું માળખું તેથી ૫+૩+૩+૪ પદ્ધતિ દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવશે:

- સ્થાપનાત્મક તબક્કો (૩-૮ વર્ષની ઉંમર): ઝડપી મગજ વિકાસ; રમત અને સક્રિય શોધ પર આધારિત શિક્ષણ
- પ્રારંભિક સ્ટેજ (૮-૧૧ વર્ષ): રમત અને શોધ પર નિર્માણ; માળખાકીય અભ્યાસ ની શરૂઆત
- મધ્ય તબક્કા (૧૧-૧૪ વર્ષ): વિષયોના મુદ્દા શીખવાનો આરંભ; કિશોરાવસ્થા શરૂઆત
- માધ્યમિક તબક્કો (૧૪-૧૮ વર્ષ): આજીવિકા અને ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેની તૈયારી; યુવાન પુખ્તતા માં સંક્રમણ

ખ. માધ્યમિક તબક્કામાં ચાર વર્ષનો બહુસાંસ્કૃતિક અભ્યાસ સમાવિષ્ટ થશે અને વિદ્યાર્થી પસંદગી માટે સુગમતા સાથે જીવનની મહત્વાકાંક્ષા પર વિષય ઊંડાણ, નિર્ણાયક વિચાર, ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાશે.

ગ. સાકલ્યવાદી શીખનારાઓને વિકસાવવા માટે શાળા શિક્ષણની સામગ્રી અને પ્રક્રિયાને ફરીથી ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે. અભ્યાસક્રમનો ભાર ઘટાડવામાં આવશે અને મુદ્દા અને આવશ્યક વિચારોને ઓછા કરીને ગહન અને વધુ અનુભવી અભ્યાસ માટે સક્ષમ બનાવશે.

- ઘ. બધા વિદ્યાર્થીઓને ભાષાઓ, વૈજ્ઞાનિક અભિગમ, સૌંદર્ય શાસ્ત્ર અને કલા, સંચાર, નૈતિક તર્ક, ડિજિટલ સાક્ષરતા, વગેરેમાં પ્રાવીણ્ય વિકસાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે. ભારતના જ્ઞાન અને સ્થાનિક સમુદાયો, દેશ અને વિશ્વનો સામનો કરી રહેલા નિર્ણાયક મુદ્દાઓના જ્ઞાન આપવામાં આવશે.
- ચ. એક લવચીક અભ્યાસક્રમ- અભ્યાસક્રમ, સહ અભ્યાસક્રમ અથવા અતિરિક્ત-અભ્યાસક્રમ વિસ્તારો; કલા અને વિજ્ઞાન, અને 'વ્યવસાયી' અને 'શૈક્ષણિક' પ્રવાહો- માધ્યમિક શાળા સ્તરે વિષય વિસ્તારોને બદલવાની શક્યતા સાથે વિદ્યાર્થી પસંદગીને સક્ષમ કરશે.
- છ. શિક્ષણ ઓછામાં ઓછા ધોરણ ૫ સુધી સ્થાનિક ભાષા/ માતૃભાષામાં હશે પરંતુ પ્રાધાન્ય રૂપે ધોરણ ૮ સુધી, લવચીક (દ્વિભાષી) ભાષા અભિગમવ્યવહાર સાથે રહેશે.
- જ. ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા પાઠ્યપુસ્તકો સ્થાનિક ભાષાઓમાં જરૂરી અને સંભવિત રૂપે ઉપલબ્ધ કરાશે, અને દિવ્યાંગ વિદ્યાર્થીઓ માટે સામગ્રી વિકસાવવામાં આવશે.
- ઝ. ત્રણ ભાષા નું સૂત્ર સમગ્ર દેશ માં ભાવનાત્મક રીતે અમલ માં મુકવામાં આવશે. ભાષા શિક્ષકોને વિકસાવવા અને ભરતી માટે ખાસ પગલાં લેવામાં આવશે.
- ટ. ધોરણ ૬-૮ માં વ્યવસાયી કુશળતા અને હસ્તકલા પર વર્ષ-લાંબા સર્વેક્ષણ અભ્યાસક્રમ લેતા તમામ વિદ્યાર્થીઓ પ્રારંભિક રીતે વ્યવસાયિક સંપર્ક શરૂ કરાશે. ધોરણ ૯-૧૨ માં, બાળકોને 'મિશ્રણ અને અનુરૂપ' કરવા માટે પસંદગી ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓ સાથે વધુ પરંપરાગત શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમો સાથે વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમોની અનુમતિ હશે.
- ઠ. રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ માળખાની સમીક્ષા ૨૦૨૦ સુધીમાં ફરીથી કરવામાં આવશે અને સુધારાઓને તમામ પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં ઉપલબ્ધ કરાશે. નવી પાઠ્યપુસ્તકો વિકસાવવામાં આવશે અને ઉચ્ચ ગુણવત્તાની અનુવાદ કરવામાં આવશે.
- ડ. વિદ્યાર્થી વિકાસને ટેકો આપવા માટે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે. બધી પરીક્ષાઓ (બોર્ડ પરીક્ષાઓ સહિત) ઉચ્ચ ક્રમમાં ક્ષમતા સાથે, કોર ખ્યાલો અને કુશળતા પરીક્ષણ કરશે. ૨૦૨૫ સુધીમાં, મધ્યમ શાળા સ્તર અને તેના ઉપરના મૂલ્યાંકન અનુકૂળનશીલ કમ્પ્યુટરાઇઝ્ડ પરીક્ષણ દ્વારા થશે. ૨૦૨૦/૨૦૨૧ પછી, સ્વાયત્ત રાષ્ટ્રીય પરીક્ષણ એજન્સી વિવિધ વિષયોમાં યોગ્યતા પરીક્ષણો અને પરીક્ષણોનું સંચાલન કરશે, જે વર્ષ દરમિયાન અનેક વાર લઈ શકાય છે.
- ઢ. એકરૂપ પ્રતિભા અને રૂચિ ઓળખવામાં આવશે અને વિષય-કેન્દ્રિત અને પ્રોજેક્ટ-આધારિત જૂથ દ્વારા શાળાથી જિલ્લા સ્તરે, રહેણાંક ઉનાળાના કાર્યક્રમો અને ઓલિમ્પિઆડ્સ અને સ્પર્ધાઓ દ્વારા પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે.

પ. શિક્ષકો- પરિવર્તન ના મશાલચી

ઉદ્દેશ: શાળાકીય શિક્ષણના તમામ સ્તરે બધા વિદ્યાર્થીઓ જુસ્સાદાર, પ્રેરિત, ઉચ્ચ લાયકાતવાળા, વ્યાવસાયિક રીતે પ્રશિક્ષિત અને સજ્જ શિક્ષકો દ્વારા શીખવવામાં આવે છે તેવી વચનબધ્ધતા.

આ નીતિ શિક્ષકોને 'આપણા સમાજના સૌથી મહત્વપૂર્ણ સભ્યો' અને 'પરિવર્તન ના મશાલચી' તરીકે રજૂ કરે છે. 'ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવાના કોઈપણ પ્રયત્નોની સફળતા શિક્ષકની ગુણવત્તા પર આધારિત છે'.

ક. યોગ્યતા આધારિત શિષ્યવૃત્તિઓ પછાત, ગ્રામીણ કે આદિવાસી સ્થાનો ના હોશિયાર વિદ્યાર્થીઓને ચાર વર્ષના બી.એડ કાર્યક્રમ કરવા સક્ષમ બનાવવા આપવામાં આવશે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં, તેમના સ્થાનિક વિસ્તારોમાં રોજગારીની ખાતરી આપવામાં આવશે. સ્ત્રી વિદ્યાર્થીઓ ખાસ કરીને લક્ષ્યાંકિત કરવામાં આવશે.

ખ. શિક્ષકોની ભરતી તમામ શાળાઓમાં વ્યાપક શિક્ષકોની આવશ્યકતાના આયોજનને આધારે એક મજબૂત પ્રક્રિયા દ્વારા કરવામાં આવશે, સ્થાનિક શિક્ષકોને આપવામાં આવતી પ્રાધાન્યતા અને સ્થાનિક ભાષામાં અનુકૂળ હોવાની સાથે, વિવિધતાને સુનિશ્ચિત કરતી વખતે. પ્રથમ સોપાન ફરીથી ઘડવામાં આવશે. શિક્ષક લાયકાત પરીક્ષણ, પછી ઇન્ટરવ્યુ અને શિક્ષણ પ્રદર્શન દ્વારા શિક્ષકોને જિલ્લામાં ભરતી કરવામાં આવશે, જેમ કે ઘણા રાજ્યોમાં હવે કરવામાં આવે છે અને એક શાળા સંકુલમાં નિયુક્ત થાય છે, અને આદર્શ રીતે પારદર્શક તકનીકી-આધારિત વ્યવસ્થા દ્વારા નિયત કાર્યકાળ અને નિયમ-આધારિત સ્થાનાંતરણ હોવું આવશ્યક છે. ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં તેમને શીખવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે.

ગ. 'અયોગ્ય શિક્ષકો' (અયોગ્ય, કરાર શિક્ષકો) ની પ્રથા ૨૦૨૨ સુધીમાં સમગ્ર દેશમાં બંધ કરવામાં આવશે.

ઘ. શિક્ષકોની સાતત્યપૂર્ણ વ્યવસાયિક પ્રગતિ લવચીક અને પાસાદાર અભિગમ પર આધારિત રહેશે, શિક્ષકો તેઓ જે શીખવા માંગે છે તે પસંદ કરે છે અને તેઓ તેને કેવી રીતે શીખવા માંગે છે તે પસંદ કરશે. પ્રારંભિક શિક્ષકોની પ્રેરણા અને ધ્યાન આપવાની પ્રક્રિયાઓને ધ્યાનમાં લેવા માટે ધ્યાન આપવામાં આવશે. રાજ્યો પસંદગી-આધારિત વ્યાવસાયિક વિકાસને સક્ષમ કરવા અને દરેકના વ્યવસાયિક

અભિગમ ને નિરીક્ષણ કરવા તકનીકી રીત અપનાવાશે. શિક્ષક અભ્યાસક્રમનું કોઈ કેન્દ્રિત નિર્ધારણ નહીં, કોઈ ગાડરિયા પ્રવાહ જેવી તાલીમ નહીં અને કોઈ નક્કર ધોરણો નહીં હોય. આ પ્રોગ્રામો પહોંચાડવા માટેના સંસાધન લોકો કાળજીપૂર્વક પસંદ કરવામાં આવશે, અસરકારક રીતે પ્રશિક્ષિત થશે અને ભૂમિકામાં કાર્યકાળ કરશે.

ચ. શિક્ષકોની કામગીરીને સરળ બનાવવા માટે ઇચ્છિત વિદ્યાર્થી-શિક્ષક ગુણોત્તર સાથે, પૂરતી ભૌતિક આંતરમાળખા, સુવિધાઓ અને શિક્ષણ સંસાધનોની ખાતરી કરવામાં આવશે. ઉપાય કાર્યક્રમ તમામ સ્તરે સ્થાપિત કરવામાં આવશે શિક્ષકોને ખાતરી કરવા માટે કે બધા વિદ્યાર્થીઓ શીખી શકે છે.

છ. બધા શિક્ષકો શાળાના કલાકો દરમિયાન બિન-અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓના સ્વરૂપમાં કોઈ વિક્ષેપ વિના શીખવવા સક્ષમ હોવા જોઈએ (દા.ત. મધ્યાહન ભોજન રાંધવું, શાળા પુરવઠો પ્રાપ્ત કરવી વગેરે). અવેજીમાં, શિક્ષકોને કોઈ કારણ વિના અથવા મંજૂર રજા વિના શાળામાંથી ગેરહાજર રહેવા માટે જવાબદાર ગણવામાં આવશે.

જ. દરેક મુખ્ય શિક્ષક અને/અથવા શાળાના આચાર્ય શાળામાં મજબૂત વિકાસ પ્રક્રિયાઓ અને મદદરૂપ શાળા સંસ્કૃતિ બનાવવા માટે જવાબદાર રહેશે. શાળા સંચાલન મંડળને સંવેદનશીલ કરવામાં આવશે અને શાળા શિક્ષણના નિયામકશ્રી અધિકારીઓ આવી સંસ્કૃતિને ટેકો આપશે.

ઝ. ભારતીય ભાષાઓમાં શિક્ષકો અને શિક્ષક અધ્યાપકો માટે ઉચ્ચ ગુણવત્તાની સામગ્રીને તમામ વિદ્યાર્થીઓને સમાવવાની ખાતરી કરવા અગ્રતા આપવામાં આવશે.

ટ. શૈક્ષણિક આધાર સંસ્થાઓ ના કાયાકલ્પ માટે તકેદારીપૂર્ણ આયોજન હાલની દરેક શૈક્ષણિક આધાર સંસ્થાઓને પ્રાથમિકતા પૂર્વક મજબૂતાઈ આપવા કરવામાં આવશે

થ. બધા શિક્ષકો આવશ્યક શિક્ષણના અનુભવના વર્ષો પછી શૈક્ષણિક વહીવટ અથવા શિક્ષકોના અધ્યાપનમાં પ્રવેશી શકશે. લાંબા ગાળે, વહીવટમાં રસ ધરાવતા બાકી શિક્ષકો માટે તમામ શૈક્ષણિક વહીવટી સ્થિતિ અનામત રહેશે.

૬. દેશમાં દરેક બાળક માટે સમાન અને વ્યાપક શિક્ષણ

આ નીતિનું લક્ષ્ય શિક્ષણ પ્રણાલીને આકાર આપવાનું છે જે ભારતના તમામ બાળકોને લાભ આપે છે જેથી કોઈ બાળક જન્મ અથવા પૃષ્ઠભૂમિની પરિસ્થિતિઓને કારણે શીખવાની અને આગળ વધવાની કોઈ તક ગુમાવે નહીં.

ઉદ્દેશ: એક સર્વગ્રાહી અને ન્યાયપૂર્ણ શિક્ષણ પ્રણાલી સ્થપાય જેથી બધા બાળકોને શીખવાની અને વિકાસમાં સમાન તક મળે, અને તેથી ૨૦૩૦ સુધીમાં સહભાગીતા અને અધ્યયન પરિણામો તમામ જાતિઓ અને સામાજિક વર્ગોમાં સમાન થાય.

ક. પ્રારંભિક બાળ શિક્ષણ, પાયા સાક્ષરતા અને આંકડાકીયતા, શાળા પ્રવેશ, નોંધણી અને હાજરીથી સંબંધિત નીતિ કાર્યવાહી ઓછું પ્રતિનિધિત્વ પામેલી જાતિઓના વિદ્યાર્થીઓ માટે લક્ષિત ધ્યાન અને સમર્થન પ્રાપ્ત કરશે.

ખ. દેશભરમાં ગેરલાભિત વિસ્તારોમાં ખાસ શૈક્ષણિક ક્ષેત્રની સ્થાપના કરવામાં આવશે. રાજ્યોને સ્પષ્ટ સામાજિક વિકાસ અને સામાજિક-આર્થિક સૂચકાંકોના આધારે આ ક્ષેત્ર જાહેર કરવા પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે અને કેન્દ્ર સરકાર રાજ્ય દ્વારા ખર્ચવામાં આવતા પ્રત્યેક રૂપિયા માટે ૨:૧ ના ગુણોત્તરમાં નાણાકીય સહાય પૂરી પાડશે. કેન્દ્ર અને રાજ્યો દ્વારા સંયુક્ત સંયુક્ત નિરીક્ષણ સાથે સંયુક્ત રીતે રજૂ કરવામાં આવેલા જૂથોને સમાવવા માટે આ નીતિમાં જણાવેલ તમામ બાબતો પર આ ક્ષેત્ર કાર્ય કરશે.

ગ. કેટલીક મહત્વની પહેલ શિક્ષકોને સતત સંવેદના દ્વારા શિક્ષકોની ક્ષમતા વિકાસ, શૈક્ષણિક રીતે ઓછી પ્રતિનિધિત્વ કરેલા જૂથોમાંથી શિક્ષકોની ભરતી માટે વૈકલ્પિક માર્ગો બનાવવા, શૈક્ષણિક રીતે ઓછી પ્રતિનિધિત્વ કરતા જૂથોથી ઉચ્ચ શિક્ષણ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓમાં વિદ્યાર્થી-શિક્ષક ગુણોત્તરને પ્રતિબંધિત કરવા માટે વધુ નહીં ૨૫:૧ કરતા વધુ, તકનીકીની સ્થાપના દ્વારા શામેલ શાળા વાતાવરણની રચના જે સતામણી, ધમકી અને જાતિ-આધારિત હિંસાને સંબોધિત કરે છે અને બાકાત વર્તણૂકને દૂર કરે છે, તેને સમાવવા માટે અભ્યાસક્રમ સુધારણા આપે છે.

ઘ. સેન્ટ્રલ એજ્યુકેશનલ સ્ટેટિસ્ટિક્સ ડિવિઝન દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા માહિતી વિશ્લેષણ સાથે, દરેક વિદ્યાર્થી માટેની અદ્યતન માહિતીને શૈક્ષણિક માહિતી રાષ્ટ્રીય સંપુટમાં જાળવી રાખવામાં આવશે.

ચ. આ નીતિ વ્યક્તિગતરીતે વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્યવૃત્તિ, વિકાસશીલ સંસાધનો અને સુવિધાઓ હેઠળના જૂથોના વિદ્યાર્થીઓ માટે સુવિધાઓ અને લક્ષ્યાંકિત ભંડોળ અને સમાવેશ માટે બનાવવામાં આવેલ રાષ્ટ્રીય ભંડોળ દ્વારા નાણાકીય સહાય માટે પૂરી પાડે છે અને જિલ્લાઓ અને સંસ્થાઓ સુધી પણ પ્રવેશ સહાયના વૈકલ્પિક ઉપાયોમાં નેશનલ ટ્યુટર્સ પ્રોગ્રામ અને ઉપાયાત્મક વર્ગો દ્વારા ભંડોળ ઉપાયાત્મક માર્ગદર્શક સેવા કાર્યક્રમ માં ભરતી, મધ્યાહન ભોજન ઉપરાંત નાસ્તો અને ખાસ ફરજિયાત મુકામી સેવા તકોનો સમાવેશ થાય છે. સમાવિષ્ટ શિક્ષણ પર સંશોધન માટે પણ ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવશે.

છ. શાળાના શિક્ષકો અને છોકરીઓના વિદ્યાર્થીઓ, આદિજાતિ, જાતિ અને ધર્મ આધારિત જૂથોની જાતિ અસંતુલનને પહોંચી વળવા કન્યાઓની મહિલા સહભાગીતા અને શિક્ષણ, આ સમુદાયોના બાળકોને તેમના માટે નિર્ધારિત બધા લાભો પ્રાપ્ત થાય છે, શહેરી ગરીબ કુટુંબોના બાળકોની શિક્ષણ. શહેરી ગરીબ વિસ્તારોમાં જીવનની શોધખોળ અને વિશિષ્ટ જરૂરિયાતોવાળા બાળકોની શિક્ષણ તેમજ સ્થાનાંતરિત બાળકોને સતત અને નવીન દ્રષ્ટિ વાળા પાયાના બાળકોમાં મુખ્ય પ્રવાહના બાળકોને શિક્ષણના તબક્કામાંથી ધોરણ ૧૨ સુધીના આ નીતિમાં અન્ય દૃષ્ટાંતિક દાખલ કરશે.

૭. શાળા સંકુલ દ્વારા શાળા શિક્ષણ નું સંચાલન

ઉદ્દેશ: સ્ત્રોતોના વહેંચણીને સરળ બનાવવા અને શાળાના શાસનને વધુ સ્થાનિક, અસરકારક અને કાર્યક્ષમ બનાવવા માટે શાળાઓને શાળા સંકુલમાં જૂથબદ્ધ કરવામાં આવે છે.

શાળા સંકુલની સ્થાપનાથી ઘણી સ્ત્રોત તંગીની સમસ્યાઓમાં ઘટાડો કરવામાં મદદ મળશે જે જાહેર શાળાઓ, ખાસ કરીને નાની શાળાઓ, હાલમાં સામનો કરે છે. ઘણા જાહેર શાળાઓ એક સાથે સંસ્થાકીય અને વહીવટી એકમમાં એકસાથે લાવવામાં આવશે, સિવાય કે શાળાની શારીરિક સ્થાનાંતરણની જરૂર પડે, તે વિદ્યાર્થીઓ માટે પ્રવેશ અવરોધોને સમાધાન કર્યા વિના અસરકારક વહીવટી એકમો બનાવવા માટે મદદ કરશે.

ક. રાજ્ય સરકારો ૨૦૨૩ સુધીમાં વસ્તી વિતરણ, સંલગ્નતા અને અન્ય સ્થાનિક વિચારણાઓ અનુસાર શાળાઓનું સંકલન કરશે. જૂથની ક્વાયતમાં ખૂબ ઓછા નોંધણી (દા.ત. <૨૦ વિદ્યાર્થીઓ) સાથેની શાળાઓની સમીક્ષા અને એકત્રીકરણ શામેલ હશે. તે જ સમયે, પરિવહનની જોગવાઈ જેવા પગલાં દ્વારા પ્રક્રિયામાં એક્સેસ પ્રભાવિત થશે નહીં. હાલની શાળાઓની સ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે રાજ્યો માટે આ એક તક હશે.

ખ. શાળા સંકુલ નાના શાળાઓના એકલતાને તોડશે અને શિક્ષકો અને આચાર્યોનો સમુદાય બનાવશે જે એક સાથે કામ કરી શકે છે અને એકબીજાને ટેકો આપી શકે છે- શૈક્ષણિક અને વહીવટી રીતે. શાળા સંકુલ જાહેર શાળા વ્યવસ્થાનું પ્રાથમિક વહીવટી એકમ હશે.

ગ. એક શાળા સંકુલમાં ૧૦-૨૦ જાહેર શાળાઓના સમૂહનો સમાવેશ થાય છે, પ્રારંભિક સ્થાપનાત્મક તબક્કામાંથી ધોરણ ૧૨ દ્વારા જોડાયેલ / સંલગ્ન ભૌગોલિક ક્ષેત્રની અંદર શિક્ષણ આપે છે. માધ્યમિક શાળાના આચાર્યશ્રી શાળા સંકુલના વડા હશે.

ઘ. દરેક શાળા સંકુલ એક અર્ધ સ્વાયત્ત એકમ હશે જે ધોરણ ૧૨ થી એક માધ્યમિક શાળા (વર્ગ ૯-૧૨) અને તેના પડોશમાં મૂળભૂત/પ્રારંભિક અને મધ્યમ શાળા શિક્ષણ આપતી બધી જાહેર શાળાઓ ધરાવતી વર્ગ ૧૨ સુધી શિક્ષણ પ્રદાન કરશે.

ચ. શાળા સંકુલમાં શાળાઓના જૂથને શાળા શિક્ષકો, રમતગમત, સંગીત અને કલા શિક્ષકો, સલાહકારો અને સામાજિક સહિતના સ્ત્રોતોના વિભાજનને સક્ષમ કરવામાં આવશે. કામદારો તે લેબોરેટરીઓ, પુસ્તકાલયો, આઈસીટી સાધનો, સંગીતનાં સાધનો, સ્પોર્ટ્સ સાધનો, રમતો ક્ષેત્રો વગેરે જેવા ભૌતિક સંસાધનોની સુસંગઠિત વહેંચણી પણ કરશે, જે જાહેર સંસાધનોની સુવિધાઓનો શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ કરે છે.

છ. પ્રારંભિક ત્રણ વર્ષ પ્રારંભિક શિક્ષણની તક આપેલી શાળાઓ, વ્યવસાયિક શિક્ષણ અને પુખ્ત શિક્ષણ પ્રદાન કરતી સંસ્થાઓ, શિક્ષક સહાય સંસ્થાઓ અને સારી જરૂરિયાતો ધરાવતી બાળકો માટે સમર્થન, જે સારી રીતે જોડાયેલા ભૌગોલિક ક્ષેત્રની અંદર સ્થિત છે તે સહિત શૈક્ષણિક સુવિધાઓનો સુસંગત સમૂહ બનાવવાનો છે. અને તેમના કાર્યમાં એકબીજાને ટેકો આપી શકે છે. જિલ્લામાં ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થા પણ સર્પોર્ટ પ્રદાન કરશે (દા.ત. સહાયક શિક્ષક વ્યાવસાયિક વિકાસ).

જ. દરેક સંકુલ માટે વ્યાપક શિક્ષક વિકાસ યોજના તૈયાર કરવામાં આવશે, અને પીઅર લર્નિંગ સમુદાયો સભાન રીતે વિકસિત કરવામાં આવશે અને સાપ્તાહિક મીટિંગ્સ, શિક્ષક શિક્ષણ કેન્દ્રો જેવા પ્રક્રિયાઓ દ્વારા સતત રહેશે. આ ઉપરાંત, સતત વ્યાવસાયિક વિકાસના અન્ય પ્રકારો પ્રદાન કરવામાં આવશે, જેમ કે સેમિનાર, ઇન-ક્લાસ માર્ગદર્શિકા, એક્સપોઝર મુલાકાતો વગેરે. શૈક્ષણિક અને શિક્ષક સહાય પ્રણાલી, જિલ્લા શિક્ષણ અને તાલીમ સંસ્થાઓ અને બ્લોક અને ક્લસ્ટર રિસોર્સ કેન્દ્રો સહિત શૈક્ષણિક સહાયક વ્યવસ્થા , શાળા સંકુલ વ્યવસ્થા સાથે ગોઠવાયેલ આવશે.

ઝ. દરેક શાળા સંકુલમાં ગહન સંચાલન સમિતિ હશે જેમાં સંકુલમાંની બધી શાળાઓના પ્રતિનિધિઓ, તેમજ સંકુલ સાથે સંકળાયેલી અન્ય સંસ્થાઓ, પુખ્ત શિક્ષણ કેન્દ્ર, ક્લસ્ટર સ્રોત કેન્દ્ર, અને બીજું. રાજ્ય અને તેના સંસ્થાઓ સાથે શાળા વતી દખલ કરવાની વૉઇસ મેળવવા માટે સમિતિને સશક્ત કરવામાં આવશે. તે શિક્ષકોના પ્રભાવ સંચાલનમાં એક મુખ્ય ભૂમિકા ભજવશે.

ટ. વ્યક્તિગત શાળાઓ તેમની યોજનાઓ વિકસાવશે, જેનો ઉપયોગ શાળા સંકુલની યોજના વિકસાવવા માટે કરવામાં આવશે, જે બદલામાં શાળા શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવશે. દરેક જિલ્લામાં શાળા પ્રણાલિની દેખરેખ માટે અને તેમના કાર્યકારી અને સશક્તિકરણને સક્ષમ કરવા માટે જિલ્લા શિક્ષણ પરિષદ/જિલ્લા શિક્ષણ પરિષદ પણ હશે.

૮. શાળા શિક્ષણનું નિયમન

ઉદ્દેશ: ભારતની શાળા શિક્ષણ પ્રણાલી અસરકારક નિયમન અને માન્યતા પદ્ધતિઓ દ્વારા અમલ કરવામાં આવે છે જે પ્રામાણિકતા અને પારદર્શિતાને સુનિશ્ચિત કરે છે અને શૈક્ષણિક પરિણામો સતત સતત સુધારવા માટે ગુણવત્તા અને નવીનતાને પ્રોત્સાહન આપે છે.

નિયમન એ શૈક્ષણિક સુધારાના એક કાર્યવાહક બનવું જોઈએ અને ભારતની શાળા શિક્ષણ પ્રણાલીને ઉત્સાહિત કરવી જોઈએ.

ક. હિતોના સંઘર્ષને દૂર કરવા માટે અલગ સંસ્થાઓ દ્વારા શાળા નિયમન અને કામગીરી (સેવા જોગવાઈ) હાથ ધરવામાં આવશે. નીતિ ઘડતર, નિયમન, કામગીરી અને શૈક્ષણિક બાબતો માટે સ્પષ્ટ, અલગ પ્રણાલી હશે.

ખ. સ્વતંત્ર રાજ્યવ્યાપી નિયમનકારી સંસ્થા, સ્ટેટ સ્કૂલ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી, જેને અર્ધ ન્યાયિક દરજ્જો આપે છે, દરેક રાજ્ય માટે બનાવવામાં આવશે, જ્યારે સમગ્ર રાજ્યની જાહેર શાળાકીય વ્યવસ્થાના સંચાલનને શાળા શિક્ષણ નિયામક દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે.

ગ. શાળા નિયમન ગુણવત્તા મૂલ્યાંકન અને માનદ સૂચિત પ્રણાલી પર આધારિત હશે. માળખું ફક્ત મૂળભૂત પરિમાણોને જ સંબોધશે, અને બદલામાં શાળા શરૂ કરવા માટે પરવાનો જાણ કરશે. જ્યારે શાળાઓ સ્વ-માન્યતા પ્રાપ્ત કરશે, મૂલ્યાંકન ની એક પદ્ધતિની સ્થાપના કરવામાં આવશે. આ પ્રક્રિયા જાહેર અને ખાનગી શાળાઓ એમ બંને માટે લાગુ પડશે.

ઘ. નિયમનનું અમલીકરણ વર્તમાન નિરીક્ષણ અભિગમ દ્વારા કરવામાં આવશે નહીં; તેના બદલે, સાર્વજનિક કાર્યક્ષેત્ર માં રહેલી શાળાઓ સંબંધિત બધી સંબંધિત માહિતીના આધારે માતાપિતા વાસ્તવિક રૂપે નિયમનકારો બનશે.

ચ. રાજ્યમાં માનક વ્યવસ્થા અને અભ્યાસક્રમ સહિત શૈક્ષણિક બાબતો, રાજકીય શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે. શાળા છોડી દેવાના તબક્કે વિદ્યાર્થીઓની સક્ષમતાઓનું પ્રમાણપત્ર રાજ્યમાં પ્રમાણપત્ર/પરીક્ષા બોર્ડ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે, જે આ હેતુ માટે અર્થપૂર્ણ પરીક્ષા કરશે; જો કે, અભ્યાસક્રમ નક્કી કરવા માટે તેમની પાસે કોઈ ભૂમિકા રહેશે નહીં (ટેક્સ્ટ પુસ્તકો સહિત).

- છ. ખાનગી પરોપકારી શાળાઓને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ અને નિયમનકારી ભારને મુક્ત કરવું જોઈએ; તે જ સમયે ખાનગી સંચાલક જે શાળાઓને વ્યાપારી સાહસો તરીકે ચલાવવાનો પ્રયત્ન કરશે તે રોકવામાં આવશે.
- જ. જાહેર અને ખાનગી શાળાઓ સમાન માપદંડ, આધારચિહ્ન અને પ્રક્રિયાઓ પર નિયમન કરવામાં આવશે, જાહેર જનહિત ખાનગી શાળાઓને ખાનગી પરોપકારી પહેલ સાથે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવશે.
- ઝ. સ્ટેટ રિસર્ચ ઓફ એજ્યુકેશનલ રીસર્ચ એન્ડ ટ્રેનિંગ દરેક રાજ્ય માટે એક સ્કૂલ ક્વોલિટી એસેસમેન્ટ અને એક્રેડિટેશન ફેમવર્કનો વિકાસ કરશે. આનો ઉપયોગ સ્ટેટ સ્કૂલ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી દ્વારા માન્યતા પ્રણાલીના આધારે શાળાઓના તેના નિયમન માટે કરવામાં આવશે.
- ટ. શાળાઓ અને શાળા પ્રણાલીમાં અભ્યાસક્રમ પસંદ કરવા માટે સુગમતા હશે, જે રાષ્ટ્રીય/રાજ્ય અભ્યાસક્રમ માળખા (ઓ) સાથે ગોઠવાયેલ હોવા જોઈએ.
- ઠ. તમામ સંસ્થાઓ અને સંસ્થાઓ વાર્ષિક તેમજ મધ્યમ (૩-૫ વર્ષ) યોજનાઓ વિકસિત કરશે. અનુરૂપ સર્વોચ્ચ ગવર્નન્સ બોડી દ્વારા વ્યવસ્થિત સમીક્ષા પ્રક્રિયા કરવામાં આવશે.
- ડ. વિદ્યાર્થી શિક્ષણ સ્તરના નમૂના આધારિત નેશનલ એચીવમેન્ટ સર્વે નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ એજ્યુકેશનલ રિસર્ચ એન્ડ ટ્રેનિંગ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે. રાજ્યો પણ વસ્તી ગણતરી આધારિત રાજ્ય આકારણી સર્વેક્ષણ ચાલુ રાખી શકે છે.
- ઢ. શિક્ષણનો અધિકાર શાળા નિયમન અને શાસન માટેનો વૈધાનિક લિંચપિન છે, તેની સમીક્ષા કરવામાં આવશે અને આ નીતિને સક્ષમ કરવા માટે યોગ્ય ફેરફારો કરવામાં આવશે, તેમજ તે અમલમાં મૂક્યા પછીના અભ્યાસોને આધારે સુધારણાને સમાવી શકશે.

ઉચ્ચ શિક્ષણ

૧. નવું સંસ્થાકીય માળખું

ઉદ્દેશ: ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રણાલીમાં સુધારો, દેશભરમાં વિશ્વ વર્ગની સંસ્થાઓ બનાવી- ૨૦૩૫ સુધીમાં લઘુત્તમ નોંધણી ગુણોત્તરમાં ઓછામાં ઓછા ૫૦% વધારો.

ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે નવી દ્રષ્ટિ અને માળખાની વિશાળ, સ્રોતપૂર્ણ, ધબકતી, બહુવિધ શિસ્ત સંસ્થાઓ સાથે કલ્પના કરવામાં આવી છે. હાલની ૮૦૦ યુનિવર્સિટીઓ અને ૪૦,૦૦૦ કોલેજો લગભગ ૧૫,૦૦૦ ઉત્તમ સંસ્થાઓમાં એકત્રિત કરવામાં આવશે.

ક. આ નવું માળખું ઉચ્ચ શિક્ષણ માં મજબૂત શૈક્ષણિક સમુદાયોની રચના કરતી વખતે પહોંચ અને ક્ષમતામાં નોંધપાત્ર રીતે વિસ્તરણ, શિક્ષણ અને સંશોધન માટે વિશાળ, સારી રીતે-સ્રોતવાળી, વાઇબ્રન્ટ અને સ્વાયત્ત બહુપરીત સંસ્થાઓ બનાવશે. બધી ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ વિદ્યાશાખા અને ક્ષેત્રોમાં શિક્ષણ કાર્યક્રમો સાથે, બહુવિધ પ્રવાહ ની સંસ્થાઓ બની જશે.

ખ. ધ્યાનકેન્દ્ર ના તફાવતના આધારે ત્રણ પ્રકારની સંસ્થાઓ હશે- બધા ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા હશે

- પ્રકાર ૧ જે તમામ વર્ગમાં વિશ્વ-વર્ગ સંશોધન અને ઉચ્ચ ગુણવત્તાની શિક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે
- પ્રકાર ૨ જે સંશોધનમાં નોંધપાત્ર યોગદાન સાથે સમગ્ર શિસ્તની ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા શિક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે
- પ્રકાર ૩ જે અનુસ્નાતક શિક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતી શાખાઓમાં ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા શિક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે

ગ. હાલની સંસ્થાઓને એકીકૃત કરીને અને પુનઃ નિર્માણ કરીને અને નવા નિર્માણ દ્વારા આ પુનર્ગઠન વ્યવસ્થિત અને વિચારપૂર્વક કરવામાં આવશે. આ નવી સંસ્થાકીય સ્થાપત્યને ઉત્પન્ન કરવા માટે મિશન નાલંદા અને મિશન તક્ષશિલા શરૂ કરવામાં આવશે. કેટલીક ગતિ-સેટિંગ સંસ્થાઓ, ભારતીય સંસ્થાઓ લિબરલ આર્ટ્સ/મલ્ટિડાસિપ્લિનરી એજ્યુકેશન એન્ડ રીસર્ચ યુનિવર્સિટીઝ, આ મિશનના ભાગ રૂપે કરી શકાય છે.

ઘ. બધી સંસ્થાઓ યુનિવર્સિટીઓ અથવા ડિગ્રી-ગ્રાન્ટ સ્વાયત્ત કોલેજો હશે.

ચ. વાજબી અને પારદર્શક તંત્ર દ્વારા જાહેર ઉચ્ચ શિક્ષણને વિસ્તૃત અને મહત્વપૂર્ણ બનાવવા માટે નોંધપાત્ર જાહેર રોકાણ હશે.

છ. ગેરફાયદેમંદ ભૌગોલિક વિસ્તારોમાં ઉચ્ચ ગુણવત્તાની સંસ્થાઓનો વિકાસ અગ્રતા રહેશે.

જ. આ નવા સંસ્થાકીય માળખામાં વ્યાવસાયિક ક્ષેત્રો સહિત તમામ ક્ષેત્રોને સમાવી લેશે.

૨. ઉચ્ચ ગુણવત્તા ઉદાર શિક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત

ઉદ્દેશ: પસંદ કરેલી શાખાઓ અને ક્ષેત્રોમાં યુસ્ત વિશિષ્ટતા સાથે, તમામ વિદ્યાર્થીઓ ના સાકલ્યવાદી વિકાસ માટે પાયા તરીકે વધુ કલ્પનાશીલ અને વ્યાપક-આધારિત ઉદાર શિક્ષણ તરફ આગળ વધશે.

બધા અનુસ્નાતક કાર્યક્રમની રચના ઉદાર શિક્ષણ અને અભિગમ દ્વારા રચનાત્મક અને લવચીક અભ્યાસક્રમના માળખા, અભ્યાસના શાખાઓના રચનાત્મક સંયોજનો અને સંકલિત કાર્યક્રમમાં બહુવિધ નિકાસ અને પ્રવેશ દ્વારા સાકલ્યવાદી વિકાસનો પાયો નાખવામાં આવશે.

ક. બંધારણીય મૂલ્યો વિકસાવવા માટેના હેતુથી વ્યાપક બહુવિધ શાખા માં પ્રવેશ સાથે ઉદાર શિક્ષણ, ઉચ્ચ શિક્ષણનો આધાર બનશે. આ મહત્વપૂર્ણ જીવન ક્ષમતાઓ, યુસ્ત શિસ્તબદ્ધ સમજણ અને સામાજિક-નૈતિકતા સંબંધિત નીતિશાસ્ત્રને વિકસિત કરાશે વ્યાવસાયિક અને વ્યવસાયિક ક્ષેત્રો સહિત તમામ શાખાઓ, કાર્યક્રમો અને ક્ષેત્રોમાં અનુસ્નાતક સ્તર પર આ અભિગમ હશે.

ખ. સેન્ટર ઇન્ડિયન ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેકનોલોજીના મોડલ અને ધોરણો પર લિબરલ આર્ટ્સ/મલ્ટીડિસ્પ્લિનરી એજ્યુકેશન એન્ડ રીસર્ચ યુનિવર્સિટીઝના દસ ભારતીય સંસ્થાઓની સ્થાપના કરશે.

ગ. કલ્પનાશીલ અને લવચીક અભ્યાસક્રમની રચના અભ્યાસોના અભ્યાસના સર્જનાત્મક સંયોજનોને સક્ષમ કરશે અને વિદ્યાર્થીઓ માટે બહુ પ્રવેશ અને નિકાસ પ્રદાન કરશે, આમ હાલમાં હાલની સખત સીમાઓ તોડી નાખશે અને જીવન-લાંબી શિક્ષણ માટેની શક્યતાઓ બનાવી શકે છે. સ્નાતક (માસ્ટર્સ અને ડોક્ટરલ) સ્તરની શિક્ષણ સખત સંશોધન-આધારિત વિશેષતા પ્રદાન કરશે.

ઘ. અનુસ્નાતક ડિગ્રી ૩ અથવા ૪ વર્ષની અવધિ હોઈ શકે છે અથવા સંસ્થા બહુ વિકલ્પ નિકાસ આપી શકે છે. સંસ્થાઓ ૨ વર્ષના અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યા પછી અથવા ૧ વર્ષ પૂર્ણ કર્યા પછી પ્રમાણપત્ર યોગ્ય રીતે પ્રમાણપત્ર, શાખા અથવા ક્ષેત્રમાં એડવાન્સ ડિપ્લોમા (વ્યવસાયિક અને વ્યવસાયિક ક્ષેત્રો સહિત), એક અઘતન ડિપ્લોમા આપી શકે છે.

ચ. ૪-વર્ષનો કાર્યક્રમ વિદ્યાર્થીઓને ઉદાર શિક્ષણની સંપૂર્ણ શ્રેણીનો અનુભવ કરવાની તક આપશે. આને પસંદ કરવામાં આવેલ બેચલર ઓફ લિબરલ આર્ટ્સ કહેવાશે. મુખ્ય અને ગૌણ વિદ્યાર્થીઓ ૩-વર્ષનો

કાર્યક્રમ બેચલરની ડિગ્રી તરફ દોરી જશે. વિદ્યાર્થીઓ સંશોધન કાર્ય કરે તો 'with honors' ડિગ્રી તરફ દોરી શકે છે.

છ. કેટલાક વ્યાવસાયિક પ્રવાહો (દા.ત. શિક્ષકનું શિક્ષણ, ઇજનેરી, દવા, કાયદો) માં અંડરગ્રેજ્યુએટ ડિગ્રી માટે ૪-વર્ષનો સમયગાળો (અથવા વધુ) હોઈ શકે છે.

જ. સંસ્થાઓ પાસે માસ્ટર પ્રોગ્રામ્સની વિવિધ ડિઝાઇન્સ ઓફર કરવાની રાહત હશે, દા.ત., ૩ વર્ષના અંડરગ્રેજ્યુએટ પ્રોગ્રામ પૂર્ણ કરનાર લોકો માટે, બીજા વર્ષે સંપૂર્ણ સંશોધન માટે સમર્પિત ૨ વર્ષનો પ્રોગ્રામ હોઈ શકે છે; ત્યાં એક સંકલિત ૫-વર્ષના માસ્ટર પ્રોગ્રામ હોઈ શકે છે; અને સન્માન સાથે ૪-વર્ષની અંડરગ્રેજ્યુએટ ડિગ્રી પૂર્ણ કરતા વિદ્યાર્થીઓ માટે, એક વર્ષનો માસ્ટર પ્રોગ્રામ હોઈ શકે છે.

ઝ. પીએચડીને હાંસલ કરવા માટે માસ્ટર્સ ડિગ્રી અથવા સન્માન સાથે ૪-વર્ષની અંડરગ્રેજ્યુએટ ડિગ્રીની જરૂર પડશે. એમ.ફિલ. કાર્યક્રમ બંધ કરવામાં આવશે.

૩. અભ્યાસને અનુકૂળ વાતાવરણ બનાવવું

ઉદ્દેશ: મસ્તીભરેલ, યુસ્ત અને જવાબદાર અભ્યાસક્રમ, આકર્ષક અને અસરકારક અધ્યયન, અને શિક્ષણને શ્રેષ્ઠ બનાવવા અને વિદ્યાર્થીઓના મહત્તમ વિકાસ માટે કાળજી લેવાની ખાતરી.

ઉચ્ચ શિક્ષણમાં અભ્યાસક્રમ અને અધ્યાપન, લોકશાહીના સક્રિય નાગરિકો અને કોઈપણ ક્ષેત્રના સફળ વ્યાવસાયિકો તરીકે બનેને યોગદાન આપવા સક્ષમ બનવા માટે હકીકતો અને વાંત્રિક કાર્યવાહીના જાણકારીના ગોખણિયા શિક્ષણ થી છેડો ફાડશે.

ક. ગતિશીલ અને યુસ્ત અભ્યાસક્રમના વિકાસને રાષ્ટ્રીય ઉચ્ચ શિક્ષણ લાયકાત અનુરચના દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવશે, જે વિવિધ ક્ષેત્રો અને શાખાઓમાં ઓફર કરેલા ડિગ્રી/ડિપ્લોમા/પ્રમાણપત્ર સાથે સંકળાયેલ અધ્યયન પરિણામોની રૂપરેખા કરશે. આ માળખું રાષ્ટ્રીય કૌશલ્ય લાયકાત અનુરચના સાથે સંકળાયેલું છે જેથી શૈક્ષણિક અને વ્યવસાયિક/વ્યાવસાયિક ક્ષેત્રોમાં સમાનતા અને ગતિશીલતાને સુનિશ્ચિત કરી શકાય.

ખ. ચોઇસ આધારિત ક્રેડિટ સિસ્ટમ સુધારવામાં આવશે અને સુગમતા અને નવીનતાને મંજૂરી આપવા માટે સુધારવામાં આવશે.

ગ. અસરકારક શિક્ષણ પ્રયોગો દ્વારા શીખવાની અનુભવોને ઉત્તેજિત કરવામાં આવશે; બધા વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક જોડાણ માટે અર્થપૂર્ણ તકો પણ ઓફર કરવામાં આવશે. વિદ્યાર્થીઓ માત્ર શૈક્ષણિક પાસાઓ પર જ નહીં પરંતુ વ્યાપક ક્ષમતાઓ અને સ્વભાવ પર આકારણી કરશે.

ઘ. વિદ્યાર્થીઓ માટે સારા પરિણામ પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ માટે શૈક્ષણિક, નાણાકીય અને ભાવનાત્મક સહાય ઉપલબ્ધ થશે.

ચ. ઓપન અને ડિસ્ટન્સ લર્નિંગ વિસ્તૃત કરવામાં આવશે, આમ ગ્રાસ નોંધણી ગુણોત્તર ૫૦% સુધી વધારવામાં નોંધપાત્ર ભૂમિકા ભજવશે. ઓનલાઇન ડિજિટલ રીપોઝીટરી, સંશોધન માટે ભંડોળ, સુધારેલ વિદ્યાર્થી સેવાઓ, એમઓયુસીની ક્રેડિટ-આધારિત માન્યતા વગેરે જેવા પગલાં ઉચ્ચત્તમ ગુણવત્તાવાળા વર્ગના કાર્યક્રમો સાથે સરખાવવા માટે લેવામાં આવશે.

છ. શિક્ષણનું આંતરરાષ્ટ્રીયકરણ બંને સંસ્થાકીય સહયોગ, અને વિદ્યાર્થી અને ફેકલ્ટી ગતિશીલતા દ્વારા કરવામાં આવશે. ઇન્ટરનેશનલ એજ્યુકેશન માટે ઇન્ટર-યુનિવર્સિટી સેન્ટર પસંદ કરવામાં આવશે, જેની પસંદગી ભારતીય યુનિવર્સિટીઓમાં થઈ શકે છે.

૪. ઉર્જામય, સંકલિત અને સક્ષમ અધ્યાપક

ઉદ્દેશ: ઉચ્ચ સક્ષમતા અને ગહન પ્રતિબદ્ધતા સાથે અધિકૃત અધ્યાપક, શિક્ષણ અને સંશોધનમાં શ્રેષ્ઠતા માટે ઉત્સાહિત.

ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓની સફળતા માટેનું સૌથી મહત્વપૂર્ણ પરિબલ તેના શિક્ષકની ગુણવત્તા અને જોડાણ છે. આ નીતિ અધ્યાપક ઉચ્ચ શિક્ષણના હૃદયમાં પ્રસ્થાપિત કરે છે.

ક. દરેક સંસ્થામાં પૂરતા અધ્યાપક હશે, ખાતરી કરશે કે તમામ પ્રોગ્રામ, વિષય અને ક્ષેત્રની જરૂરિયાતો પૂરી થાય છે, એક ઇચ્છનીય વિદ્યાર્થી-શિક્ષક ગુણોત્તર (૩૦:૧ કરતા વધુ નહીં) જાળવવામાં આવે છે અને વિવિધતાને સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે છે.

ખ. એડ હોક, કોન્ટ્રેક્ટ્યુઅલ એપોઇન્ટમેન્ટ્સનો હાલનો અભિગમ તાત્કાલિક રોકવામાં આવશે.

ગ. અધ્યાપકની ભરતી, શૈક્ષણિક કુશળતા, સાર્વજનિક સેવા માટેની ક્ષમતાઓ અને સ્વાભાવિકતા પર આધારિત હશે.

ઘ. અધ્યાપક માટે યોગ્ય રીતે રચાયેલ કાયમી રોજગાર (કાર્યકાળ) ટ્રેક સિસ્ટમ રજૂ કરવામાં આવશે - આ ૨૦૩૦ સુધીમાં ખાનગી સંસ્થાઓ સહિતની તમામ સંસ્થાઓમાં સંપૂર્ણ કાર્યક્ષમ રહેશે.

ચ. અધ્યાપકને તેમના અભ્યાસક્રમો માટે અભ્યાસક્રમ પસંદગીઓ બનાવવા અને શૈક્ષણિક સ્વતંત્રતા સાથે સંશોધન કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવશે

છ. તમામ સંસ્થાઓ અધ્યાપક માટે સતત વ્યાવસાયિક વિકાસ યોજના વિકસાવશે અને તેના અમલીકરણ માટેની પ્રક્રિયા નક્કી કરશે. આ યોજનામાં ક્ષેત્ર/શિસ્તમાં ક્ષમતા વિકાસ, શિક્ષણશાસ્ત્રની ક્ષમતા, સંશોધન અને અભ્યાસમાં યોગદાન શામેલ હોવું જોઈએ.

જ. અધ્યાપકભરતી અને વિકાસ, કારકીર્દિ પ્રગતિ, વળતર સંચાલન દરેક સંસ્થાના સંસ્થાકીય વિકાસ યોજનાનો ભાગ બનશે.

૫. સશક્ત સાશન અને સ્વાયત્તતા

ઉદ્દેશ: સ્વતંત્ર અને સ્વૈચ્છિક ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ સક્ષમ અને નૈતિક નેતૃત્વ સાથે.

ઉચ્ચ ગુણવત્તાની શિક્ષણ અને સંશોધનને સંભાળની સંસ્કૃતિમાં બૌદ્ધિક જુવાળની જરૂર છે- ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓનું સંચાલન આ સંસ્કૃતિ નક્કી કરે છે.

ક. સંપૂર્ણ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને વહીવટી સ્વાયત્તતા સાથે ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ સ્વતંત્ર બોર્ડ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે. બોર્ડ, ચેર અને વાઇસ ચાન્સેલર/ડિરેક્ટર (ચીફ એક્ઝિક્યુટિવ) ની રચના અને નિમણૂક સરકાર દ્વારા બાહ્ય હસ્તક્ષેપને દૂર કરવાની ખાતરી કરશે, અને સંસ્થાને પ્રતિબદ્ધતા સાથે ઉચ્ચ-ક્ષમતાવાળા લોકોની સંલગ્નતાને સક્ષમ કરશે.

ખ. તમામ ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ સ્વાયત્ત સ્વ-સંચાલક સંસ્થાઓ બનશે અને 'જોડાણ' ની પ્રેક્ટિસ બંધ કરી દેવામાં આવશે. સ્વાયત્ત ડિગ્રી ગ્રાન્ટ કોલેજો અને 'આનુષંગિક યુનિવર્સિટીઓ' વિકસાવવા માટે 'એફિલિએટેડ કોલેજ' ને સમર્થન આપવામાં આવશે, જે બહુવિધ ગતિશીલ શાખા સંસ્થાઓમાં વિકાસ કરશે.

ગ. ખાનગી અને જાહેર સંસ્થાઓ નિયમનકારી શાસન દ્વારા સમાન ગણવામાં આવશે. શિક્ષણનું વાણિજ્યિકરણ બંધ કરવામાં આવશે, અને પરોપકારી પ્રયત્નોને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે.

ઘ. માળખામાં સ્વાયત્તતાને સમાવી લેવામાં આવશે - તેની સંસ્કૃતિ, રીતિ અને પદ્ધતિઓ. અધ્યાપક પાસે શૈક્ષણિક સ્વતંત્રતા અને અભ્યાસક્રમ સશક્તિકરણ હશે, જેમાં શિક્ષણશાસ્ત્રના અભિગમો, વિદ્યાર્થી મૂલ્યાંકન અને સંશોધનનો સમાવેશ થાય છે. સંસ્થાઓ પાસે વહીવટી અને શૈક્ષણિક સ્વાયત્તતા હશે. તેમાં કાર્યક્રમ શરૂ કરવા અને ચલાવવાની સ્વતંત્રતા, અભ્યાસક્રમ નક્કી કરવા, વિદ્યાર્થીની ક્ષમતા નક્કી કરવા, સંસાધન આવશ્યકતાઓ નક્કી કરવા અને સાશન અને લોકો વ્યવસ્થાપન સહિત તેમની આંતરિક વ્યવસ્થા વિકસાવવા માટેની સ્વતંત્રતા શામેલ હશે. ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ ખરેખર સ્વાયત્ત, સ્વતંત્ર અને સ્વ-સંચાલિત સંસ્થાઓમાં વિકસાવવામાં આવશે.

૬. નિયમન વ્યવસ્થા ની કાયાપલટ

ઉદ્દેશ: ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ઉત્કૃષ્ટતા અને જાહેર- પ્રતિસાદને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે અસરકારક, સક્ષમ અને જવાબદાર નિયમન.

સુવ્યવસ્થાની સાથે જનભાવનાપૂર્ણ, સમાનતા, શ્રેષ્ઠતા, નાણાકીય સ્થિરતા અને અવલોકન ને સુનિશ્ચિત કરવા માટે નિયમન જવાબદાર અને સરળ બનશે.

ક. માનક વ્યવસ્થા, ભંડોળ, માન્યતા અને નિયમનના કાર્યો સ્વતંત્ર કરવામાં આવશે અને સ્વાયત સંસ્થાઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે, સત્તા ને વિકેન્દ્રીય કરવામાં આવશે જેથી હિત ના સંઘર્ષ ટાળી શકાય.

ખ. વ્યવસાયિક શિક્ષણ સહિત, ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે રાષ્ટ્રીય ઉચ્ચ શિક્ષણ નિયમનકારી સત્તા એકમાત્ર નિયમનકાર હશે. તમામ વર્તમાન નિયમનકારી સંસ્થા પ્રોફેશનલ સ્ટાન્ડર્ડ સેટિંગ બોડીમાં રૂપાંતરિત થશે.

ગ. વર્તમાન યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ કમિશન ઉચ્ચ શિક્ષણ ગ્રાન્ટ કાઉન્સિલમાં રૂપાંતરિત થશે.

ઘ. જનરલ એજ્યુકેશન કાઉન્સિલની સ્થાપના કરવામાં આવશે, અને 'ગ્રેજ્યુએટ એટ્રીબ્યુટ્સ' વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે રાષ્ટ્રીય ઉચ્ચ શિક્ષણ લાયકાત ફેમવર્ક વિકસાવશે, જે છે,ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે 'અપેક્ષિત શિક્ષણ પરિણામો'.

ચ. મૂળભૂત પરિમાણો પર માન્યતા નિયમન માટે આધાર બનાવશે. રાષ્ટ્રીય આકારણી અને માન્યતા પરિષદ એ માન્યતા સંસ્થાઓનું એક પારિસ્થિતિકરણ વિકસિત કરશે અને પ્રક્રિયાની દેખરેખ કરશે.

છ. જાહેર અને ખાનગી ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે સામાન્ય નિયમનકારી શાસન હશે. ખાનગી પરોપકારી પહેલને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે.

જ. ઉચ્ચ શિક્ષણના રાજ્ય વિભાગો પોલિસી સ્તરે સામેલ થશે; ઉચ્ચ શિક્ષણની રાજ્ય પરિષદો પીઅર સપોર્ટ અને શ્રેષ્ઠ પ્રેક્ટિસ શેરિંગને સરળ બનાવશે.

અધ્યાપક શિક્ષણ

૧. શિક્ષકની સખત તૈયારી

ઉદ્દેશ: શિક્ષકોને શિક્ષણ, અધ્યાપન અને પ્રેક્ટિસમાં ઉચ્ચ ગુણવત્તાની તાલીમ આપવામાં આવે છે, શિક્ષક શિક્ષણ પ્રણાલીને બહુ-શાખાની કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓમાં ખસેડીને અને ચાર વર્ષના સંકલિત બેચલર ડિગ્રીની સ્થાપના બધા શાળાના શિક્ષકો માટે લઘુત્તમ લાયકાત ચોક્કસાઈ તરીકે કરવામાં આવે છે.

અધ્યાપન એ નૈતિકતા અને બૌદ્ધિકતા માંગતો વ્યવસાય છે. નવા શિક્ષકોને સખત તૈયારી અને પ્રેક્ટિસ કરવાની જરૂર છે. શિક્ષકોને સતત વ્યાવસાયિક વિકાસ અને શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક સહાયની જરૂર છે.

ક. શિક્ષક તૈયારી માટે ૪-વર્ષનો એકીકૃત બેચલર ઓફ એજ્યુકેશન પ્રોગ્રામ બહુ શિસ્ત સંસ્થાઓમાં અભ્યાસના અંડરગ્રેજ્યુએટ પ્રોગ્રામ તરીકે શિસ્તબદ્ધ અને શિક્ષક તૈયારી અભ્યાસક્રમો સહિત ઓફર કરવામાં આવશે. આ એક સ્ટેજ-વિશિષ્ટ, વિષય-વિશિષ્ટ પ્રોગ્રામ હશે જે કલા અને રમતો સહિત અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ અથવા વિશેષ શિક્ષણ કેન્દ્ર સહિતના તમામ વિષયો માટે પૂર્વ-શાળાથી ગૌણ તબક્કા (વર્ગ ૧૨) થી શિક્ષકોને તૈયાર કરશે.

ખ. ૪ વર્ષ બી.ઇ.ડી. ડિગ્રી અન્ય અંડરગ્રેજ્યુએટ ડિગ્રી અને ૪-વર્ષ બી.ઇ.ડી. ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓ સાથે સરખાવશે. માસ્ટર ડિગ્રી પ્રોગ્રામ લેવા માટે લાયક બનશે.

ગ. વર્તમાન બે વર્ષના બી.ડી. કાર્યક્રમ ૨૦૩૦ સુધી ચાલુ રહેશે. ૨૦૩૦ પછી, તે સંસ્થાઓ જે ૪-વર્ષનો શિક્ષક શિક્ષણ કાર્યક્રમ પ્રદાન કરશે તે જ ૨-વર્ષનો કાર્યક્રમ ચલાવશે. આ પ્રોગ્રામ ગ્રેજ્યુએટ ડિગ્રી ધરાવતા લોકોને આપવામાં આવશે.

ઘ. ૨૦૩૦ પછી કોઈ અન્ય પ્રકારની પૂર્વ-સેવા શિક્ષક તૈયારી કાર્યક્રમ આપવામાં આવશે નહીં.

ચ. શિક્ષક અધ્યાપન ફક્ત બહુ-શિસ્ત સંસ્થાઓ દ્વારા જ આપવામાં આવશે. સારા પૂર્વ-સેવા શિક્ષક તૈયારીને શૈક્ષણિક દ્રષ્ટિકોણ, વિષય અને અધ્યયનની સખત સૈદ્ધાંતિક સમજ માટે શિસ્ત-પ્રણાલી-વ્યવહાર સાથેના શિસ્તમાં કુશળતાની આવશ્યકતા છે- આ શિક્ષણના મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં નિષ્ણાતોની શ્રેણીની ઉપલબ્ધતા અને અન્ય તમામ શાળાના વિષયોની ઉપલબ્ધતાની શાળાઓના માળખાની સાથે માંગ કરે છે.

છ. ઓછી ગુણવત્તા અને કામ ન કરતા શૈક્ષણીય શિક્ષક સંસ્થા બંધ થશે.

વ્યવસાયિક શિક્ષણ

૧. વ્યાવસાયિક શિક્ષણને ઉચ્ચ શિક્ષણમાં ફરીથી ભેળવી, વ્યવસાયિક શિક્ષણને પુનર્જીવિત કરવું

ઉદ્દેશ: વ્યાવસાયિકોની તૈયારીમાં સાકલ્યવાદી અભિગમ બનાવો, એક સમજણ, સામાજિક-માનવ સંદર્ભ, અને એક મજબૂત નૈતિક અવલોક , ઉચ્ચ ગુણવત્તાની વ્યાવસાયિક ક્ષમતાઓ ઉપરાંત. વિશાળ સક્ષમતાઓ અને ૨૧ મી સદીની કુશળતાને સુનિશ્ચિતતા.

વ્યાવસાયિકોની તૈયારીમાં નૈતિક અને જાહેર હેતુના મહત્ત્વ, શિસ્તમાં શિક્ષણ અને અભ્યાસ માટેની શિક્ષણ - એક શિક્ષણ શામેલ હોવું જોઈએ - આવું કરવા માટે, વ્યવસાયિક શિક્ષણ વિશેષતાને અલગ પાડવી જોઈએ નહીં.

ક. વ્યવસાયિક શિક્ષણ મહત્તમ ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રણાલીનો અભિન્ન ભાગ બનશે. આ અથવા અન્ય ક્ષેત્રોમાં સ્થાયી તકનીકી યુનિવર્સિટીઓ, આરોગ્ય વિજ્ઞાન યુનિવર્સિટીઓ, કાયદેસર અને કૃષિ યુનિવર્સિટીઓ અથવા સંસ્થાઓની સ્થાપનાની રીતને બંધ કરી દેવામાં આવશે. વ્યવસાયિક અથવા સામાન્ય શિક્ષણ આપતી બધી સંસ્થાઓ ૨૦૩૦ સુધીમાં બંનેને એકીકૃત ઓફર કરતી સંસ્થાઓમાં વિકસિત થવી આવશ્યક છે.

ખ. આનુષંગિક શાખાઓ સાથે કૃષિ શિક્ષણ પુનર્જીવિત કરવામાં આવશે. જો કે કૃષિ યુનિવર્સિટીઓમાં દેશની બધી યુનિવર્સિટીઓના આશરે ૯% ભાગ હોવા છતાં કૃષિ અને આનુષંગિક વિજ્ઞાનમાં નોંધણી ઉચ્ચ શિક્ષણમાં નોંધણીના ૧% થી ઓછી છે. વધુ કુશળ સ્નાતક અને તકનીકી, નવીન સંશોધન અને તકનીકી અને પદ્ધતિઓ સાથે સંકળાયેલા બજાર-આધારિત એક્સ્ટેન્શન દ્વારા કૃષિ ઉત્પાદકતા વધારવા માટે કૃષિ અને આનુષંગિક શાખાઓની ગુણવત્તા બંનેમાં સુધારવું આવશ્યક છે. સામાન્ય શિક્ષણ સાથે સંકલિત કાર્યક્રમો દ્વારા કૃષિ અને વેટરનરી સાયન્સમાં પ્રોફેશનલ્સ તૈયાર કરવાની ક્ષમતામાં તીવ્ર વધારો થશે. કૃષિ શિક્ષણની સંપૂર્ણ રચના, સ્થાનિક જ્ઞાન, પરંપરાગત જ્ઞાન અને ઉભરતી તકનીકોને સમજવા અને ઉપયોગમાં લેવાતા વ્યાવસાયિકોને વિકસાવવા માટે બદલવામાં આવશે, જ્યારે જમીનની ઉત્પાદકતા ઘટી રહી છે, આબોહવા પરિવર્તન, આપણી વધતી જતી વસ્તી માટે ખોરાકની પ્રાપ્તિ વગેરે જેવી ગંભીર સમસ્યાઓને ધ્યાનમાં રાખીને. કૃષિ શિક્ષણ પ્રદાન કરતી સંસ્થાઓએ સ્થાનિક સમુદાયને સીધો લાભ

કરવો જોઈએ; તકનીકી જુવાળ અને પ્રસારને પ્રોત્સાહન આપવા માટે એક અભિગમ કૃષિ તકનીકી ઉદ્યાનોની સ્થાપના કરી શકે છે.

ગ. કાનૂની શિક્ષણ કાર્યક્રમોનું પુનર્ગઠન કરવામાં આવશે. કાયદાનું વ્યવસાયિક શિક્ષણ વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક હોવું જોઈએ, શ્રેષ્ઠ પ્રયાસોને અપનાવવું અને ન્યાયની વ્યાપક પહોંચ અને ન્યાયની સમયસર વિતરણ માટે નવી તકનીકીઓને સ્વીકારવું આવશ્યક છે. તે જ સમયે, તે ન્યાયના બંધારણીય મૂલ્યો - સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય - સાથે જાણકાર અને પ્રકાશિત થવો જોઈએ અને લોકશાહી, કાયદાનું શાસન અને માનવ અધિકારના સાધન દ્વારા રાષ્ટ્રીય પુનર્નિર્માણ તરફ નિર્દેશિત હોવું જોઈએ. કાયદાકીય અભ્યાસો માટેના અભ્યાસક્રમમાં સામાજિક-સાંસ્કૃતિક સંદર્ભોને પુરાવા આધારિત રીતે, કાનૂની વિચારસરણીનો ઇતિહાસ, ન્યાયના સિદ્ધાંતો, ન્યાયશાસ્ત્રનો અભ્યાસ અને અન્ય સંબંધિત સામગ્રી યોગ્ય અને પર્યાપ્ત રીતે પ્રતિબિંબિત કરવો આવશ્યક છે.

કાયદા શિક્ષણ પ્રદાન કરતી રાજ્ય સંસ્થાઓએ ભાવિ વકીલો અને ન્યાયાધીશો માટે દ્વિભાષી શિક્ષણ આપવાનું ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ - અંગ્રેજીમાં અને રાજ્યના રાજ્યની ભાષામાં જ્યાં કાયદો છે. ભાષાંતરની આવશ્યકતાના પરિણામે કાયદાકીય પરિણામોમાં વિલંબ ઘટાડવા આ છે.

ઘ. હેલ્થકેર શિક્ષણની ફરીથી કલ્પના કરવામાં આવશે કે જેથી શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોની અવધિ, માળખું અને ડિઝાઇન લોકો જે ભૂમિકા ભજવે છે તેના માટે જરૂરી હોય. ઉદાહરણ તરીકે, દરેક આરોગ્યસંભાળ પ્રક્રિયા/હસ્તક્ષેપ (દા.ત. ઇસીજી લેવા/વાંચવી) માટે જરૂરી રૂપે સંપૂર્ણ ગુણવત્તાવાળું ડોક્ટરની આવશ્યકતા હોતી નથી. બધા એમબીબીએસ સ્નાતકો પાસે હોવું આવશ્યક છે: (૧) તબીબી કુશળતા (૨) ડાયગ્નોસ્ટિક કુશળતા (૩) સર્જિકલ કુશળતા અને (૪) કટોકટી કુશળતા. પ્રાથમિક સંભાળ અને ગૌણ હોસ્પિટલોમાં કામ કરવા માટે આવશ્યક કુશળતા માટે મુખ્યત્વે વ્યાખ્યાયિત પરિમાણો પર નિયમિત અંતરાલ પર વિદ્યાર્થીઓનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે. એમબીબીએસનો પ્રથમ વર્ષ અથવા બે કોર્સ બધા વિજ્ઞાન સ્નાતકો માટે સામાન્ય સમયગાળા તરીકે ડિઝાઇન કરવામાં આવશે, પછી તેઓ એમબીબીએસ, બીડીએસ, નર્સિંગ અથવા અન્ય વિશેષતાઓ લઈ શકે છે. નર્સિંગ, ડેન્ટલ, વગેરે જેવા અન્ય મેડિકલ શાખાઓમાંના સ્નાતકોને એમબીબીએસ કોર્સમાં પાછળથી પ્રવેશની મંજૂરી આપવામાં આવશે: તબીબી શિક્ષણ લાયકાત માળખું આને સરળ બનાવશે. નર્સિંગ શિક્ષણની ગુણવત્તામાં સુધારો થશે; નર્સિંગ અને

અન્ય ઉપ-સ્ટ્રીમ્સ માટે રાષ્ટ્રીય માન્યતા સંસ્થા બનાવવામાં આવશે. આપણાં લોકો બહુમતીવાદી પસંદગીઓનો ઉપયોગ કરે છે

હેલ્થકેર, આપણી હેલ્થકેર શિક્ષણ પ્રણાલી એકીકૃત હોવી જોઈએ - આનો અર્થ એ કે, એલોપેથિક તબીબી શિક્ષણના તમામ વિદ્યાર્થીઓએ આયુર્વેદ, યોગ અને નેચરોપથી, યુનાની, સિદ્ધ અને હોમિયોપેથી (આયુષ), અને તેનાથી વિપરીત મૂળભૂત સમજણ હોવા જોઈએ. હેલ્થકેર શિક્ષણમાં નિવારક આરોગ્યસંભાળ અને સમુદાય દવા પર વધુ ભાર મૂકવામાં આવશે.

ચ. તકનીકી શિક્ષણમાં ચોક્કસ પડકારોનો સામનો કરવો પડે છે કારણ કે આ શાખાઓ સંપૂર્ણપણે જ્ઞાન આધારિત નથી અને તે સંપૂર્ણ કુશળતા આધારિત નથી. આગળ, તકનીકના પ્રભાવ તરીકે માનવીય પ્રયત્નો વધે છે, તકનીકી શિક્ષણ અને અન્ય શાખાઓ વચ્ચેના સિલોઝ બગડે તેવી શક્યતા છે. આગળ જતાં, આ ક્ષેત્રો ઘણા દાયકાઓથી સારી રીતે લાયક વ્યક્તિઓની માગણી ચાલુ રાખશે નહીં, પરંતુ નવીનતા અને સંશોધનને ચલાવવા માટે ઉદ્યોગ અને સંસ્થાઓ વચ્ચે નજીકના સહયોગની જરૂર રહેશે. વર્તમાન અને ભવિષ્યના બંને વ્યવહારો માટે સારી તૈયાર હોય તેવા વ્યાવસાયિકો અને તકનીકી પ્રોગ્રામ્સને સુધારવામાં આવશે અને બદલાતા સામાજિક અને આર્થિક અને પર્યાવરણીય સંદર્ભો માટે જવાબદાર હોવાને કારણે ઉભરતા વિજ્ઞાન અને તકનીકીનો ઉપયોગ કરી શકશે. વિદ્યાર્થીઓમાં તેમના જ્ઞાન અને કુશળતાને અલગ-અલગ, ઘણીવાર અજાણ્યા, સેટિંગ્સમાં અને વ્યાવસાયિક સ્વભાવ અને નૈતિકતાને અમલમાં મૂકવાની ક્ષમતા વિકસાવવા માટે અભ્યાસક્રમ નવીકરણ કરવામાં આવશે. નવા અને ઊભરતાં શિસ્તો પર એક વ્યૂહાત્મક દબાણ હશે, દા.ત. કૃત્રિમ બુદ્ધિ, મોટા ડેટા વિશ્લેષણ, વગેરે ઉદ્યોગોની માન્યતા / રેન્કિંગ ઉદ્યોગ સાથે સહયોગ, ઉદ્યોગોના અનુભવ સાથે ફેકલ્ટી, વિસ્તૃત ઇન્ટર્નશિપ તકો, વગેરે.

राष्ट्रीय संशोधन संस्थान

૧. ગુણવત્તાપૂર્ણ અધ્યાપન સંશોધનને ઉત્પ્રેરણા આપવી

ઉદ્દેશ: તમામ શૈક્ષણિક શાખાઓમાં દેશભરમાં સંશોધન અને નવીકરણનું ઉદ્દીપન અને નવીકરણ, યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજોમાં બીજ અને વધતી સંશોધન પર ખાસ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને - સ્પર્ધાત્મક પીઅર-સમીક્ષા કરેલ ભંડોળ, માર્ગદર્શન અને સુવિધા દ્વારા સંશોધન માટે એક અનુકૂળ પારિસ્થિતિકરણ બનાવો.

સંશોધન અને નવીકરણ એ મોટી અને ગતિશીલ અર્થતંત્ર, ઉન્નતિશીલ સમાજને વિકસાવવા અને ટકાવી રાખવા અને વધુ ઊંચાઈ મેળવવા માટે રાષ્ટ્રને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કેન્દ્રિય છે. આજે જગતમાં ઝડપી પરિવર્તન આવે છે - આબોહવા, તકનીકી, વસ્તી ગતિશીલતા અને બીજું - મજબૂત સંશોધન પ્રણાલી ક્યારેય કરતાં વધુ મહત્વપૂર્ણ બનાવે છે.

ક. નેશનલ રિસર્ચ ફાઉન્ડેશન, ભારત સરકારના સ્વાયત્ત સંસ્થા તરીકે, સંસદના કાયદા દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવશે. તેને રૂ. ૨૦,૦૦૦ કરોડ (~ જીડીપીના ~ ૦.૧%); ગુણવત્તા સંશોધન માટે દેશની ક્ષમતા વિકસિત થઈ તે દાયકા.આ પછી આગળ વધશે.

ખ. ફાઉન્ડેશનના કામના પ્રાથમિક ક્ષેત્રે નીચેનાનો સમાવેશ થશે:

- એક સ્પર્ધાત્મક, પીઅર-સમીક્ષા આધારિત પ્રક્રિયા દ્વારા શૈક્ષણિક શૈક્ષણિક લેન્ડસ્કેપમાં તમામ શાખાઓમાં સંશોધન ભંડોળ
- સમગ્ર દેશમાં શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ પર સંશોધન ક્ષમતા વિકસાવવી
- સંશોધકો, સરકાર અને ઉદ્યોગો વચ્ચે લાભદાયક જોડાણો બનાવવી એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કે સૌથી તાત્કાલિક રાષ્ટ્રીય મુદ્દાઓની સંશોધન કરવામાં આવે અને જાહેર સંશોધન માટે નવીનતમ સંશોધનોનો અમલ કરવામાં આવે.

- ખાસ ઇનામો અને સેમિનાર દ્વારા ઉત્કૃષ્ટ સંશોધનને માન્યતા આપવી

ગ. ફાઉન્ડેશનમાં ચાર મુખ્ય વિભાગો હશે - વિજ્ઞાન, તકનીકી, સમાજ વિજ્ઞાન અને આર્ટ્સ અને માનવતા.

વધારાના મુખ્ય મુદ્દા

૧. અધ્યાપન તકનીક

ઉદ્દેશ: શિક્ષક તૈયારી અને વિકાસને ટેકો આપવા માટે શિક્ષણના તમામ સ્તરોમાં તકનીકી યોગ્ય એકીકરણ; શિક્ષણ, શીખવાની અને મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયાઓમાં સુધારો કરવો; વંચિત જૂથોને શૈક્ષણિક પ્રવેશ વધારવા; અને શૈક્ષણિક આયોજન, વહીવટ અને વ્યવસ્થાપનને સુવ્યવસ્થિત કરે છે.

આ નીતિનો હેતુ એ છે કે ટેકનોલોજી શિક્ષણના તમામ સ્તરે યોગ્ય રીતે એકીકૃત છે: ૧) શિક્ષણ, શિક્ષણ અને મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયાઓમાં સુધારો કરવો; ૨) શિક્ષકોની તૈયારી અને તેમના સતત વ્યાવસાયિક વિકાસને ટેકો આપવો; ૩) ગેરલાભિત જૂથોને શૈક્ષણિક પ્રવેશ વધારવા અને ૪) શિક્ષણ આયોજન, વહીવટ અને સંચાલનને સુવ્યવસ્થિત કરવું.

ક. શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, રાજ્ય અને કેન્દ્ર સરકારો અને અન્ય હિતધારકોને નવીનતમ જ્ઞાન અને સંશોધનના નેતૃત્વને પૂરું પાડીને, ટેકનોલોજીનો સમાવેશ, જમાવટ અને ઉપયોગ પર નિર્ણય લેવાની સુવિધા માટે રાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક તકનીક ફોરમ, એક સ્વાયત્ત સંસ્થા સ્થાપવામાં આવશે. તેમજ એકબીજા સાથે શ્રેષ્ઠ પ્રયાસો સાથે સલાહ અને શેર કરવાની તક.

ખ. શૈક્ષણિક પ્રક્રિયાઓમાં તકનીકી સંકલન (દા.ત. સપોર્ટ અનુવાદ, શિક્ષણશાસ્ત્ર તરીકે સહાય, કાયમી વ્યાવસાયિક વિકાસ, ઓનલાઇન અભ્યાસક્રમો, વગેરેની સુવિધા) ડિજિટલ રિપોઝિટરીઝ, તકનીકનો ઉપયોગ કરવા માટે શિક્ષક તૈયારી, યોગ્ય સમર્થન અને સંશોધન દ્વારા ઓપ્ટિમાઇઝ કરવામાં આવશે. શૈક્ષણિક તકનીકમાં ઉત્કૃષ્ટતાના કેન્દ્રોની સ્થાપના સંશોધન અને ટેકોનો ઉપયોગ કરવા માટે કરવામાં આવશે.

ગ. શૈક્ષણિક ડેટાનો રાષ્ટ્રીય સંગ્રહ ડિજિટલ સ્વરૂપમાં સંસ્થાઓ, શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ સાથેના તમામ રેકોર્ડ્સને જાળવી રાખશે.

૨. વ્યવસાયિક શિક્ષણ

ઉદ્દેશ: તમામ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ - શાળા, કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓમાં વ્યાવસાયિક શિક્ષણને એકીકૃત કરો. ૨૦૨૫ સુધીમાં તમામ વિદ્યાર્થીઓના ઓછામાં ઓછા ૫૦% માટે વ્યવસાયિક શિક્ષણની એક્સેસ પ્રદાન કરો.

આ નીતિ ભારતના વસ્તી વિષયક ડિવિડન્ડની સંપૂર્ણ સંભવિતતાને સમજવા માટે ૨૦૨૫ સુધીમાં શાળા અને ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રણાલી દ્વારા ઓછામાં ઓછા ૫૦% વિદ્યાર્થીઓમાં કૌશલ્ય વિકાસ પ્રાપ્ત કરવાનો લક્ષ્યાંક બનાવે છે.

ક. વ્યવસાયિક શિક્ષણને આગામી દાયકામાં તબક્કાવાર રીતે તમામ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં એકીકૃત કરવામાં આવશે. કુશળ અંતર વિશ્લેષણ અને સ્થાનિક તકોની નકશાના આધારે ફોકસ વિસ્તારો પસંદ કરવામાં આવશે અને તકનીકી અને વ્યવસાયિક શિક્ષણ ઉદાર શિક્ષણની મોટી દ્રષ્ટિનો ભાગ બનશે. વ્યાવસાયિક શિક્ષણના સંકલન માટેની રાષ્ટ્રીય સમિતિ આ પ્રયાસની દેખરેખ કરશે.

ખ. સંકલન માટે અલગ ભંડોળ દ્વારા શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને તકનીકી સંસ્થાઓ અને ઉદ્યોગ વચ્ચે સહયોગ દ્વારા આ સંક્રમણની સુવિધા આપવામાં આવશે.

ગ. રાષ્ટ્રીય કૌશલ્યો લાયકાત ફેમવર્ક દરેક શિસ્ત/ વ્યવસાય/વ્યવસાયો માટે વધુ વિગતવાર રહેશે. વધુમાં, આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોને આંતરરાષ્ટ્રીય લેબર ઓર્ગેનાઇઝેશન દ્વારા સંચાલિત વ્યવસાયોના આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણ વર્ગીકરણ સાથે જોડવામાં આવશે. ફેમવર્ક પ્રાધાન્ય લર્નિંગના માન્યતા માટેનો આધાર પૂરો પાડશે. આના દ્વારા, ઔપચારિક પ્રણાલીમાંથી ડ્રોપઆઉટને તેમના વ્યવહારિક અનુભવને ફેમવર્ક પર સંબંધિત સ્તર સાથે ગોઠવીને ફરીથી ગોઠવવામાં આવશે. આ માળખું સામાન્ય અને વ્યવસાયિક શિક્ષણમાં ગતિશીલતાને પણ સરળ બનાવશે.

ઘ. સ્નાતક સ્તરે વ્યાવસાયિક શિક્ષણ ૨૦૩૦-૩૫ સુધીમાં પ્રવેશના ૫૦% ની ક્ષમતા સુધી વધારવામાં આવશે. ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ પોતાના વ્યવસાયમાં અથવા ઉદ્યોગ સાથે ભાગીદારીમાં વ્યાવસાયિક શિક્ષણ પ્રદાન કરી શકે છે.

ચ. વ્યાવસાયિક શિક્ષણ અને એપ્રેન્ટિસશિપ ઓફર કરવાના નમૂનાઓનો પણ ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ દ્વારા પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. ઉદ્યોગો સાથે ભાગીદારીમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં ઇન્ક્યુબેશન કેન્દ્રો સ્થાપવામાં આવશે.

૧. 'લોક વિદ્યા', ભારતમાં વિકસિત જ્ઞાન, વિદ્યાર્થીઓને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ અભ્યાસક્રમોમાં એકીકરણ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ માટે સુલભ બનાવવામાં આવશે.

૩. પુખ્ત શિક્ષણ

ઉદ્દેશ: ૨૦૩૦ સુધીમાં ૧૦૦% યુવાનો અને પુખ્ત સાક્ષરતા દર પ્રાપ્ત કરો અને નોંધપાત્ર રીતે વયસ્ક અને ચાલુ શિક્ષણ કાર્યક્રમોનો વિસ્તાર.

સાક્ષરતા અને મૂળભૂત શિક્ષણ વ્યક્તિગત, નાગરિક, આર્થિક અને જીવનશૈલી શીખવાની તકોમાં ભાગ લે છે - તે દરેક નાગરિકનો અધિકાર છે. જો કે, અમારા યુવાનો અને વયસ્ક વસ્તીનો અસ્વીકાર્ય પ્રમાણ હજુ પણ બિન-શિક્ષિત છે.

ક. પ્રારંભિક શિક્ષણ માટે રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ માળખું પાંચ વિસ્તૃત વિસ્તારોને આવરી લેવા માટે વિકસાવવામાં આવશે - મૂળભૂત સાક્ષરતા અને સંખ્યાત્મકતા, નિર્ણાયક જીવન કુશળતા, વ્યાવસાયિક કૌશલ્ય, મૂળભૂત શિક્ષણ અને સતત શિક્ષણ. મૂલ્યાંકન અને પ્રમાણપત્ર માટે માપદંડ સાથે પાઠ્યપુસ્તકો અને શિક્ષણ સામગ્રી, આ ફેમવર્ક સાથે ગોઠવાયેલ હશે.

ખ. એડલ્ટ એજ્યુકેશન સેન્ટરના મેનેજર્સ અને પ્રશિક્ષકો, તેમજ રાષ્ટ્રીય એડલ્ટ એજ્યુકેશન ટ્યુટર્સ પ્રોગ્રામ દ્વારા બનાવેલ એક-એક-ટૂ-ટ્યુટરની મોટી ટીમ વયસ્ક શિક્ષણ આપવા માટે સક્ષમ બનશે.

ગ. સહભાગીઓને ઓળખવા માટે પ્રવર્તમાન અભિગમો અને કાર્યક્રમોનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે, સમુદાયના સ્વયંસેવકોને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે - સમુદાયના દરેક શિક્ષિત સભ્યને વાંચવા માટે ઓછામાં ઓછા એક વ્યક્તિને શીખવવાનું એક મુખ્ય વ્યૂહરચના રહેશે. મોટા પાયે જાહેર જાગરૂકતા પેદા થશે. મહિલા સાક્ષરતા પર ખાસ ભાર મૂકવામાં આવશે.

૪. ભારતીય ભાષાઓ પ્રચાર અને પ્રસાર

ઉદ્દેશ: તમામ ભારતીય ભાષાઓના સંરક્ષણ, વૃદ્ધિ અને કંપનને ખાતરી કરો.

પ્રત્યેક ક્ષેત્રની સંસ્કૃતિ અને પરંપરાઓની સાચવણી અને સાચવણી, અને શાળાઓમાંના તમામ વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા સાચી સમજણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, જ્યારે આદિવાસી ભાષાઓ સહિત તમામ ભારતીય ભાષાઓને યોગ્ય સન્માન આપવામાં આવે ત્યારે જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તે ખરેખર સાચી સમૃદ્ધ ભાષાઓ અને ભારતના સાહિત્યનું રક્ષણ કરવા માટે અગત્યનું છે.

ક. ભારતીય ભાષાઓમાં ભાષા, સાહિત્ય, વૈજ્ઞાનિક શબ્દભંડોળ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું, સમગ્ર દેશમાં મજબૂત ભારતીય ભાષા અને સાહિત્ય કાર્યક્રમો, શિક્ષકો અને ફેકલ્ટીની ભરતી, ધ્યાન કેન્દ્રિત સંશોધન અને શાસ્ત્રીય ભાષાઓને પ્રોત્સાહન દ્વારા ભારતીય ભાષાઓમાં સક્ષમ કરવામાં આવશે.

ખ. શાસ્ત્રીય ભાષાઓ અને સાહિત્યને પ્રોત્સાહન આપવા માટે હાલના રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓને મજબૂત કરવામાં આવશે. પાલી, પર્શિયન અને પ્રાકૃત માટે રાષ્ટ્રીય સંસ્થા પણ સ્થાપવામાં આવશે.

ગ. વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી પરિભાષા માટેનું કમિશન, સમગ્ર દેશમાં એકસરખું ઉપયોગ માટે શબ્દભંડોળ વિકસાવવા માટે, નવીકરણ કરવામાં આવશે અને તમામ શાખાઓ અને ક્ષેત્રોને શામેલ કરવા માટે વિસ્તૃત રીતે વિસ્તૃત કરવામાં આવશે, ફક્ત ભૌતિક વિજ્ઞાન નહીં.

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોગ

૧. શિક્ષણ ની કાયાપલટ: રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોગ

ઉદ્દેશ: ભારતના શિક્ષણ પ્રણાલીનો સિનેગિસ્ટિક કાર્ય, નવા સ્તરે રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોગની આગેવાની હેઠળ, તમામ સ્તરે ઇક્વિટી અને શ્રેષ્ઠતા પહોંચાડવા, દ્રષ્ટિથી અમલીકરણ કરવા.

ભારતીય શિક્ષણ પ્રણાલીને પ્રેરણાદાયી નેતૃત્વની જરૂર છે જે અમલીકરણની શ્રેષ્ઠતાને પણ સુનિશ્ચિત કરશે.

ક. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ આયોગ અથવા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ કમિશન વડા પ્રધાનની અધ્યક્ષતા હેઠળ ટોચની સંસ્થા તરીકે રચવામાં આવશે.

ખ. કેન્દ્રીય શિક્ષણ મંત્રાલય, દિવસ-ટૂંકે બાબતોને લગતી સીધી જવાબદારીઓ સાથે વાઇસ ચેરમેન રહેશે.

ગ. આયોગમાં વિખ્યાત શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ, સંશોધકો, કેન્દ્રીય પ્રધાનો, રાજ્યોના મુખ્ય પ્રધાનોનું પ્રતિનિધિત્વ અને વિવિધ ક્ષેત્રોના જાણીતા વ્યાવસાયિકોનો સમાવેશ થાય છે. આયોગના તમામ સભ્યો ઉચ્ચ કુશળતા ધરાવતા લોકો અને તેમના ક્ષેત્રોમાં જાહેર યોગદાનના રેકોર્ડ ધરાવતા લોકો હશે, અને તે અયોગ્ય પ્રામાણિકતા અને સ્વતંત્રતા ધરાવતા લોકો હશે.

ઘ. આયોગ ભારતમાં શિક્ષણના રક્ષક બનશે. તે આપણા સમાજની વિવિધતાને જાળવી રાખતી વખતે શિક્ષણના એક સંકલિત રાષ્ટ્રીય દ્રષ્ટિને ચેમ્પિયન કરશે. તે રાષ્ટ્રીય, રાજ્ય અને સંસ્થાકીય સ્તરે તમામ સંબંધિત અભિનેતાઓ અને નેતાઓની અસરકારક અને સમન્વયિત દ્રષ્ટિ અને ક્રિયાને સરળ બનાવશે.

ચ. સંકલન અને સહાનુભૂતિને સુનિશ્ચિત કરવા માટે આયોગ દરેક રાજ્ય સાથે નજીકથી કાર્ય કરશે. રાજ્યો શિક્ષણ માટે સર્વોચ્ચ રાજ્ય સ્તરની સંસ્થાઓ સ્થાપી શકે છે જેને રાજ્ય શિક્ષણ આયોગ અથવા રાજ્ય શિક્ષણ કમિશન કહેવામાં આવે છે.

શિક્ષણ માટે નાણાંકીય સહાય

૧. શિક્ષણ માટે નાણાકીય સહાય

ક. આ નીતિ શૈક્ષણિક રોકાણ વધારવાનો પ્રયાસ કરે છે કારણ કે એવું માનવામાં આવે છે કે સમાજના ભવિષ્ય તરફ કોઈ સારો રોકાણ નથી, કારણ કે સમાજને શિક્ષણના લાભો સંપૂર્ણ રૂપે મળે છે.

ખ. તેથી, આ નીતિ, કેન્દ્ર સરકાર અને તમામ રાજ્ય સરકારો દ્વારા, ૧૦ વર્ષ સમયગાળા દરમિયાન ૨૦% સુધી, શિક્ષણ પર જાહેર રોકાણમાં વધારો દર્શાવે છે.

ગ. અલ્પવિશાળ અને અન્ડરપ્રિરેટેડ જૂથો માટે ન્યાયપૂર્ણ ઉચ્ચ ગુણવત્તાની શિક્ષણને સુનિશ્ચિત કરવા માટે તમામ પહેલ માટે શિક્ષણ સ્ત્રોતો, વિદ્યાર્થી સલામતી અને સુખાકારી, પોષણ સહાય, પૂરતા સ્ટાફિંગ, શિક્ષક વિકાસ અને સહાય માટે મહત્વપૂર્ણ ઘટકો જેવા નાણાકીય ઘટકો સાથે સમાધાન કરવામાં આવશે નહીં.

ઘ. આ નીતિ શિક્ષણ ક્ષેત્રે ખાનગી પરોપકારી પ્રવૃત્તિ માટે કાયાકલ્પ, સક્રિય પ્રમોશન અને ટેકો માટે બોલાવે છે. કોઈપણ શૈક્ષણિક પ્રયાસ માટે કોઈ પણ લાભ માટેના તમામ આધ્યાત્મિક ભંડોળને વર્તમાન સંસ્થાઓની નિર્ણાયક આવશ્યકતાઓ તરફ યેનલ કરવામાં આવશે.

ચ. એક વખતનો ખર્ચ, મુખ્યત્વે ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને સંસાધનોથી સંબંધિત, આ નીતિ નીચે આપેલા મુખ્ય ઝોક વિસ્તારોને ઓળખે છે: (૧) પ્રારંભિક બાળપણની શિક્ષણના વિસ્તરણ અને સુધારણા, (૨) મૂળભૂત સાક્ષરતા અને સંખ્યાત્મકતાને ખાતરી કરવી, (૩) પર્યાપ્ત અને યોગ્ય શાળા સંકુલના રિસોર્સિંગ, (૪) ખોરાક અને પોષણ (નાસ્તો અને મધ્યાહન ભોજન), (૫) શિક્ષક શિક્ષણ અને શિક્ષકોના સતત વ્યાવસાયિક વિકાસ, (૬) કોલેજો અને યુનિવર્સિટીઓને સુધારવું, અને (૭) સંશોધન.

છ. ગવર્નન્સ અને મેનેજમેન્ટ ભંડોળના સરળ, સમયસર અને યોગ્ય પ્રવાહ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે, અને તેનો ઉપયોગ પ્રાધાન્યતા સાથે કરશે. આ ભૂમિકાઓને જુદા જુદા ભૂમિકાઓ, સશક્તિકરણ અને સ્વાયત્તતા દ્વારા, નેતૃત્વની ભૂમિકામાં લોકોની નિમણૂક, અને પ્રબુદ્ધ દેખરેખ દ્વારા સક્ષમ કરવામાં આવશે.

જ. શિક્ષણના વ્યાપારીકરણના મુદ્દાને 'સુસંગત પરંતુ યુસ્ત' નિયમનકારી અભિગમ, જાહેર શિક્ષણમાં નોંધપાત્ર રોકાણ અને પારદર્શક જાહેર પ્રકાશન સહિતના સારા શાસન માટે પદ્ધતિઓ દ્વારા બહુવિધ સંબંધિત મોરચે નીતિ દ્વારા નિભાવી લેવામાં આવ્યું છે.

૨. આગામી પથ

નીતિમાં વિવિધ સંસ્થાઓ દ્વારા આગેવાની કરવામાં આવેલી કી ક્રિયાઓ, સમયરેખાઓ અને સમીક્ષા માટેની યોજના છે, તે ખાતરી કરવા માટે કે નીતિ તેની ભાવના અને ઇરાદાથી અમલમાં છે, શિક્ષણમાં સંકળાયેલા તમામ સંસ્થાઓમાં આયોજન અને સહકારથી સુસંગત છે.

માનવજાતિના દરેક યુગમાં, જ્ઞાન એ બધી પાછલી પેઢીઓ દ્વારા બનાવેલી વસ્તુનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે,
જેમાં વર્તમાન પેઢી તેના પોતાના ઉમેરે છે.

મોબિઅસ સ્ટ્રીપનું મૂળ સ્વરૂપ જ્ઞાનની શાશ્વત, વિકાસશીલ અને જીવંત પ્રકૃતિને પ્રતીક કરે છે - જેનો
પ્રારંભ નથી અને જેનો અંત નથી.

આ નીતિ આ રચનાના ભાગરૂપે જ્ઞાનની રચના, પ્રસારણ, ઉપયોગ અને પ્રસારની કલ્પના કરે છે.

